

adviesrapport

KEREND TIJ

commissie Taskforce Zeeland

2010

Kerend tij

Adviesrapport commissie Taskforce Zeeland

In opdracht van
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Maart 2010

Inhoud

Samenvatting	5
Inleiding	9

Deel 1: Analyse, Conclusies en Advies

1 Analyse	13
1.1 Demografische ontwikkelingen	14
1.2 Opleidingsniveau Zeeuwse beroepsbevolking	16
1.3 Imago van Zeeland	17
1.4 Zeeuwse cultuur en bestuurlijke context	17
1.5 Samenwerking met Vlaanderen	18
1.6 Onderwijs & regionale kennisinfrastructuur	20
2 Conclusies	29
2.1 Hoofdconclusies	29
2.2 Deelconclusies	30
3 Advies	35
3.1 Toelichting en inhoud advies	35
3.2 Bekostiging pilot	41
3.3 Overige adviezen	44
3.4 Overwegingen bij implementatie	44

Deel 2: Onderzoeksbevindingen en observaties

4 Demografie	47
4.1 Demografie	47
4.2 Zeeland als sociaaleconomische entiteit	53
4.3 Onderwijs	57

Literatuuropgave

Deel 3: Bijlagen	71
Gesprekspartners	71
Geraadpleegde instellingsdocumenten	75

Samenvatting

Op welke wijze is het mogelijk om in Zeeland een blijvend aanbod van beroepsonderwijs en hoger onderwijs te garanderen als de bevolking krimpt? Dat was de kernvraag aan de Taskforce.

Het antwoord vraagt in de eerste plaats om weging van de ernst van de Zeeuwse krimpproblematiek. Uitkomsten van het onderzoek dat de Taskforce instelde laten zien dat op korte termijn sprake is van stagnatie in de bevolkingsgroei, maar dat krimp vooral vanaf 2025 gaat spelen. Het zou niettemin een ernstig misverstand zijn de gevolgen van krimp in Zeeland nu te relativiseren. Adequaat anticiperen op toekomstige problematiek vereist immers actie in het heden. Krimp staat daarnaast in Zeeland vanuit demografisch perspectief gezien niet op zichzelf. Door de relatief lage bevolkingsdichtheid (grote provincie, weinig inwoners) is, in combinatie met de geografische eilandenstructuur, een voldoende en evenwichtig gespreide instroom van studenten in de bestaande onderwijsinstellingen nu al problematisch. Bovendien vergrijst Zeeland sterker dan de rest van Nederland en trekken veel jonge Zeeuwen weg zonder terug te keren. De huidige demografische ontwikkelingen in Zeeland maken een blijvend regulier aanbod van voorzieningen daarom op zichzelf al kwetsbaar.

Ten tweede is zeker zo belangrijk de sociaaleconomische positie van Zeeland, in het bijzonder die van Zeeuws-Vlaanderen, die een duurzaam aanbod van voorzieningen noodzakelijk maakt. Dat geldt voor een regulier aanbod van vmbo- en mbo-voorzieningen, alsmede voor grote delen van het hbo. Zonder dit aanbod wordt het midden- en kleinbedrijf (MKB) zieltogend en glijdt Zeeland langzaam af naar de status van achterstandsgebied. Meer nog geldt dat voor het 'grote' bedrijfsleven, in het bijzonder in de chemische industrie en de havensector. Zeeland telt veel grote bedrijven, met name in het Scheldegebied en de Kanaalzone. Zonder goede onderwijsvoorzieningen komen deze bedrijven in de knel met de werving van gekwalificeerd personeel en zullen ze, vroeg of laat, hun positie in Zeeland heroverwegen. Dat is niet alleen voor Zeeland, maar ook voor Nederland als geheel een probleem. In dit verband is het relatief lage gemiddelde opleidingsniveau van de Zeeuwse beroepsbevolking eveneens van belang.

Ten derde wordt het beeld van Zeeland in 'Den Haag' en de rest van de Randstad niet zelden bepaald door de kwalificatie 'diep in het zuidwesten'; eerder ver weg dan dichtbij. De werkelijke sociaal-

economische potentie van Zeeland, gelegen tussen Antwerpen en Rotterdam, wordt naar de waarneming van de Taskforce onderschat. Zeeland is zowel voor- als achtertuin van twee grote stedelijke agglomeraties. De aantrekkelijkheid reikt verder dan het domein van toerisme. Gunstige vestigingsfactoren zijn talrijk en, mits gekoesterd, ook blijvend. Zeeland is daarmee aantrekkelijk als economisch overloopgebied en woongebied voor bedrijven en inwoners uit de Randstad en Vlaanderen.

Ten vierde zou de sociaaleconomische potentie vanzelfsprekender zijn en zichtbaarder worden als ‘grensbelemmeringen’ tussen Zeeland en Vlaanderen minder bepalend zouden zijn. Het vrije verkeer van personen, goederen en diensten blijkt in het leven van alledag nog steeds bemoeilijkt te worden door de verschillen in de sociaal-economische institutionalisering aan weerszijden van de grens. Als er geen grens zou zijn, zou er van een Zeeuws-Vlaamse krimp-problematiek helemaal geen sprake zijn. Juist de toegevoegde waarde van Zeeland voor de Nederlandse en Vlaamse economie maakt goede en blijvende onderwijsvoorzieningen en het nemen van verantwoordelijkheid daarvoor door de Nederlandse overheid onontkoombaar.

Voornoemde schets in vier hoofdpunten wordt ook in Zeeland zelf herkend. Er adequaat mee omgaan blijkt niettemin ingewikkeld. Het bedrijfsleven vindt onderwijs, met alle bereidheid om daar zelf ook in te investeren, primair een overheidsverantwoordelijkheid. De Zeeuwse overheden voeren veelvuldig overleg over de ontstane situatie, maar partijen houden elkaar in een houdgreep, omdat ze primair vanuit het belang van behoud en/of de ontwikkeling van de eigen instelling acteren. De onderwijsinstellingen hebben bovendien een minimaal budget - schaalvoordelen zoals die elders in Nederland spelen zijn immers niet aan de orde - en een maximale onderwijs-opgave, waardoor er weinig speelruimte is voor nieuwe ontwikkelingen.

Dat compliceert de onderwijssituatie in Zeeland. Iedereen beseft dat er wat moet gebeuren, maar men komt er zelf niet uit. Zo ontstaat er als vanzelf een patstelling.

De Taskforce meent dat de urgentie van duurzaam en kwalitatief goed beroeps- en hoger onderwijs in Zeeland dermate groot is, dat deze patstelling doorbroken dient te worden. Dit vergt een onorthodoxe benadering. De Taskforce stelt dan ook voor:

- Een pilot in te richten voor een periode van maximaal vijf jaar, die resulteert in:
 - een duurzame, samenhangende voorzieningenstructuur voor beroeps- en hoger onderwijs;
 - met een kwalitatief hoogwaardig onderwijsaanbod, mede afgestemd op de behoeften van het regionale bedrijfsleven en de regionale non-profitsector;
 - doorlopende leerlijnen tussen vmbo, mbo en hbo, resulterend in behoud van Zeeuwse leerlingen voor Zeeland en een optimaal leerrendement;
 - onderwijsarrangementen gericht op ‘een leven lang leren’;
 - de versterking van regionaal toegepast onderzoek.
- Voor de sturing van deze pilot een onderwijsautoriteit in te stellen met voldoende bevoegdheden om knopen door te hakken op terreinen als samenwerking, sturing, huisvesting en bekostiging.
- Per direct de samenwerking vorm te geven op het gebied van de Zeeuwse mbo-instellingen en wat betreft ROC Zeeland en ROC Westerschelde deze samenwerking uit te werken naar een instellingenfusie.
- Voor het Zeeuwse hbo ‘niche’-ontwikkeling tot rijksbeleid te maken op in het rapport aangegeven gebieden en voor deze niches een preferentiestatement af te geven in het kader van de macrodoelmatigheidstoetsing. Gezien de krappe begrotingsruimte van de Hogeschool Zeeland tevens voor de ‘niche’-ontwikkeling de Claim Rekenschap (‘Schutte-claim’) te gebruiken en daarmee deze als zodanig te laten vervallen en, tegelijkertijd tegen dezelfde achtergrond, een extra initieel budget ter beschikking te stellen ter grootte van € 1 miljoen per te ontwikkelen niche.
- De Roosevelt Academy vanuit bekostigingsperspectief te erkennen als afzonderlijke, universitaire instelling en daarmee een einde te maken aan het ontbreken van een vastevoetfinanciering in de huidige bekostiging. Vooruitlopend daarop zou met onmiddellijke ingang een infrastructurele voorziening dienen te worden getroffen van ten minste de helft van een theoretische vastevoetfinanciering (ongeveer € 1,2 miljoen op jaarbasis) gedurende de pilotperiode, met als tegenprestatie van de Roosevelt Academy een van deze Academy gevraagde aantoonbare bijdrage in het kader van toegepast onderzoek en masteropleidingen.
- Voor de pilotperiode met de regering van het Gewest Vlaanderen een arrangement te treffen, waarbij de belemmeringen voor een daadwerkelijk vrij verkeer van personen, goederen en diensten op de terreinen van arbeidsmarkt, gezondheidszorg en onderwijs worden weggenomen.

Inleiding

Aanleiding

Bij besluit van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), dr. R. H. A. Plasterk, is, vanwege de problemen waarvoor het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs in Zeeland zich gesteld zien, in juli 2009 de commissie Taskforce Zeeland ingesteld. Door vergrijzing dreigen deze typen onderwijs substantieel minder studenten te krijgen. Dit vormt op termijn een bedreiging voor de financiële continuïteit van deze instellingen en kan een breed en gevarieerd onderwijsaanbod in de regio in gevaar brengen.

Opdracht

De Taskforce Zeeland is in september 2009 gestart met de opdracht om met adviezen te komen over hoe onderwijspartijen, bedrijfsleven en lokale overheden gezamenlijk bestuurlijk en organisatorisch kunnen bijdragen aan een kwalitatief en kwantitatief duurzaam aanbod van middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs in Zeeland.

Onderwijskwaliteit, toegankelijkheid/deelnamemogelijkheden, doelmatigheid en de financiële bedrijfsvoering zouden zo duurzaam dienen te blijven. Creatieve allianties binnen en buiten de provinciale grenzen mogen daarbij een rol spelen.

Samenstelling Taskforce Zeeland

- De heer mr. E. M. d'Hondt, voorzitter
- Mevrouw prof.dr. V. A. J. Frissen
- De heer ir. J. I. M. de Goeij
- Mevrouw drs. E. P. J. Lemkes-Straver

Aanpak

Om zich een goed beeld van de bestaande problematiek te kunnen vormen heeft de Taskforce in de periode september – november 2009 en januari 2010 gesprekken gevoerd met zo'n zestig vertegenwoordigers vanuit onderwijs, overheden en bedrijfsleven, werkzaam in Zeeland, de rest van Zuidwest-Nederland en Vlaanderen (overzicht: zie bijlage 1). Ondersteunend onderzoek ten behoeve van de Taskforce in de vorm van documentanalyse (overzicht: zie bijlage 2) en afname van een enquête is in diezelfde periode uitgevoerd door BMC Advies en Management.

Door de gespreksbevindingen met elkaar te vergelijken en te combineren met de bevindingen uit het ondersteunende onderzoek, heeft de

Taskforce zich een goed beeld van de aard, omvang en verklarende factoren in relatie tot de bestaande problematiek kunnen vormen. Dit beeld vormde vervolgens de basis voor het voorliggende advies.

Omdat de Taskforce zich realiseert dat de uiteindelijke effecten van zijn advies in hoge mate bepaald worden door de bereidheid van betrokken partijen om zelf hieraan mede uitvoering te geven, is in januari 2010 het conceptadvies in gesprekken met de meest direct betrokken partijen gesondeerd en verkend op draagvlak en commitment.

Positionering advies

Zeeland is niet de enige provincie waar krimp manifest is. Ten opzichte van de twee andere krimpgebieden in Nederland, Noordoost-Groningen en Zuid-Limburg, neemt Zeeland – en met name Zeeuws-Vlaanderen – echter een aparte positie in. De onbenutte sociaal-economische potentie in Zeeland is dermate groot dat voortijdig teloorgaan van onderwijsaanbod niet alleen deze potentie doet verdampen, maar tegelijkertijd Zeeland vanuit sociaaleconomisch perspectief vrijwel onmiddellijk ‘op slot’ doet. Zowel voor het MKB als voor het arbeidsaanbod in de grote bedrijven is de aanwezigheid van hoogwaardig en duurzaam middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs absolute noodzaak. Reële alternatieven zijn daarbij niet voorhanden. Gegeven deze noodzaak is ‘niets doen’ geen optie.

Opbouw rapport

Het rapport bestaat uit drie delen. Deel 1 analyseert de Zeeuwse problematiek, beschrijft de conclusies en verwoordt op basis hiervan de adviezen. Deel 2 bevat de onderzoeksbevindingen en deel 3 de bijlagen.

1 Analyse

De provincie Zeeland toont een breed en uniek palet aan kenmerken, kwaliteiten en ontwikkelingen. Enerzijds wordt de provincie gekenmerkt door haar ruimtelijke kwaliteiten, polderlandschap, prachtige Zeeuwse kust en culturele diversiteit, anderzijds is er sprake van een breed scala aan bedrijvigheid, zowel bij het MKB als bij de grote bedrijven. Daarmee beschikt Zeeland over een groot sociaaleconomisch potentieel. Recente richtinggevende economische notities, zoals 'Pieken in de Delta' en 'Nota Ruimte', benadrukken deze potentie van Zeeland. Tegen deze achtergrond onderkent de Taskforce het grote belang van een hoogwaardig en duurzaam onderwijsaanbod in Zeeland. Met het havenbedrijf, de agrarische sector, de recreatiesector en het chemisch-industriële cluster vormt Zeeland een economische factor van belang voor de Nederlandse economie.

Watermanagement en energieproductie in allerlei vormen zijn typisch Zeeuwse sectoren met een ruim toekomstperspectief. De aansluiting bij ontwikkelingen op de terreinen van logistiek en maintenance in de regio Zuidwest-Nederland zorgt voor een verbreding van de basis voor de Zeeuwse economie. Tot slot beschikt Zeeland over de ruimte om de aanpalende verstedelijkte gebieden te ontlasten. Liggend tussen twee economische kerngebieden (Rotterdam en Antwerpen), die kampen met ruimtegebrek en stedelijke problematiek, is Zeeland aantrekkelijk als economisch overloopgebied en woonomgeving. Als economisch overloopgebied herbergt Zeeland bovendien de potentie om in de nabije toekomst als verbinding tussen beide economische kerngebieden op te treden en daardoor bij te dragen aan de creatie van één samenhangend economisch kerngebied met Europese dimensies. De beide kerngebieden ontwikkelen zich in dat geval niet langer meer als elkaars concurrenten, maar versterken elkaar bij het verder uitbouwen van de bestaande kwaliteiten en posities. Tussen die twee kerngebieden ligt Zeeland, dat daarmee ook haar positie verder kan uitbouwen in samenhang met zowel Rotterdam als Antwerpen.

De Taskforce hecht eraan, met verwijzing naar het bovenstaande, het belang van Zeeland voor de Nederlandse economie te benadrukken. Zeeland voegt waarde toe aan de BV Nederland en heeft de potentie deze toegevoegde waarde in de komende twintig tot dertig jaar te vergroten. Tegelijkertijd kent Zeeland echter een aantal hardnekkige problemen die de verzilvering van het sociaaleconomisch potentieel belemmeren, hetgeen tot uiting komt in een achterblijvende economische groei ten opzichte van de rest van Nederland. De Taskforce benoemt in dit kader de volgende met elkaar samenhangende thema's:

- demografische ontwikkelingen;
- opleidingsniveau van de beroepsbevolking;
- imago van Zeeland;
- bestuurlijke context en Zeeuwse cultuur;
- samenwerking met Vlaanderen;
- onderwijs & regionale kennisinfrastructuur.

1.1 Demografische ontwikkelingen

Zeeland kent een combinatie van ongunstige demografische ontwikkelingen (vergrijzing, ontgroening, bevolkingsdaling, weglek studerende jeugd). Daar komt bij dat Zeeland al langere tijd de meest vergrijsde provincie van Nederland is. Hoewel krimp in engere zin, bedoeld als bevolkingsdaling, zich nu nog niet direct manifesteert voor de provincie als geheel, vormt krimp in de nabije toekomst zeker een ernstig risico. Bovendien is de combinatie krimp – lage bevolkingsdichtheid – vergrijzing – ontgroening – weglek studerende jongeren op dit moment al uiterst zorgelijk en urgent. Deze combinatie van demografische factoren leidt tot een forse bedreiging van de huidige en toekomstige Zeeuwse economie en vitaliteit, waarbij enerzijds bestaande bedrijven steeds meer moeite zullen ervaren om vacatures te vervullen en anderzijds Zeeland door nieuwe bedrijven niet als aantrekkelijk vestigingsgebied zal worden beschouwd. Zo ontstaat op basis van vergrijzing op korte termijn een omvangrijke vervangingsvraag binnen bedrijfsleven en overheid. In de strategische personeelsplanning van bedrijven als Delta NV, EPZ, Dow Chemical en Zeeland Seaports is het vergrijzingvraagstuk een belangrijk thema.

De wijze waarop krimp door de vertegenwoordigers van de diverse instellingen en organisaties gepercipieerd wordt, verschilt. In het algemeen geldt dat het urgentiebesef bij de vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven groter is dan bij hun collega's uit het onderwijs en de lokale overheden. Vertegenwoordigers van bedrijven maken zich met name zorgen over de aankomende vergrijzing van het personeelsbestand in combinatie met een tekort aan voldoende jongeren om vacatures op te vullen. Grote bedrijven voelen deze urgentie sterk en bereiden zich momenteel planmatig daarop voor. Het urgentiebesef bij het MKB blijft nog achter, terwijl juist daar ook een grote frictie wordt verwacht.

Het beleid van de onderwijsinstellingen voor mbo en hoger onderwijs in relatie tot de te verwachten gevolgen van krimp in brede zin, is voornamelijk gericht op behoud van het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs. Waar het leerlingenaantal onder druk staat, wordt nagedacht over maatregelen en oplossingen. Die hebben veelal betrekking op het slimmer inzetten van personeel, het efficiënter werken of het samenwerken met andere instellingen.

Ook op politiek-bestuurlijk niveau (de lokale overheden) constateert de taskforce dat de kracht of de wil ontbreekt om patstellingen te doorbreken.

De nota 'Krimpen met kwaliteit'¹⁾, gebaseerd op adviezen van het Topteam Krimp, beschrijft voor krimpregio's een interbestuurlijke aanpak voor de wijze van omgaan met het relatief nieuwe fenomeen van bevolkingsdaling. Als basisvoorwaarden voor een effectieve aanpak worden benoemd:

- tijdige lokale bewustwording, gekoppeld aan de erkenning dat bevolkingsdaling een onomkeerbaar proces is;
- een duidelijke bestuurlijke rolverdeling in combinatie met regionale bestuurskracht;
- een effectieve bekostigingssystematiek.

1) Het Rijk, maar ook de koepels van Provincies en Gemeenten, hebben een interbestuurlijke reactie opgesteld in het najaar van 2009 onder de titel 'Krimpen met kwaliteit'; Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling, Rijk – VNG – IPO, 2009.

‘De adviezen van het Topteam leggen er grote nadruk op dat in een krimp-situatie bestuurskracht een absolute voorwaarde is voor de aanpak van de gevolgen van krimp. Het Topteam doet op dit punt concrete aanbevelingen voor de drie krimpregio's. Voor Zeeland stelt het Topteam vast dat Zeeuws-Vlaanderen voor de opgave staat adequate antwoorden te geven op bevolkingsdaling op de lange termijn. Het Topteam adviseert de gemeenten van Zeeuws-Vlaanderen en de provincie Zeeland om op korte termijn de samenwerking tussen partijen te versterken door het instellen van een stuurgroep’.

Kader 1: Uit: Kabinetsreactie op de adviezen van het Topteam Krimp (‘Krimpen met kwaliteit’, 2009).

Voornoemde nota, inclusief de bestuurlijke reactie, benadrukt ook het belang om de bestuurlijke aanpak niet te richten op het tegengaan van daling van de bevolking en/of het aantal huishoudens. Dit leidt enkel tot concurrentie tussen gemeenten en regio's om bewoners en bedrijven. Het gaat erom de gevolgen van krimp aan te pakken, de ongewenste effecten te beperken en kwaliteit aan het gebied toe te voegen. Dit vraagt in een aantal gevallen om onorthodoxe maatregelen indien het bestaande bestuurlijke en/of financiële instrumentarium tekortschiet.

De Taskforce onderschrijft het belang dat bij het omgaan met krimp wordt toegekend aan bestuurskracht en interbestuurlijke aanpak, gericht op de belangen van de regio als geheel. De Taskforce verwijst daarbij niet enkel naar bestuurders van lokale overheden, maar doet ook expliciet op bestuurders van Zeeuwse onderwijsinstellingen, bedrijfsleven en non-profitsector.

1.2 Opleidingsniveau Zeeuwse beroepsbevolking

Het opleidingsniveau van de Zeeuwse beroepsbevolking blijft historisch gezien achter bij het Nederlands gemiddelde. Dit geldt ook voor het Zeeuwse percentage hbo-studenten. Tegelijkertijd is de verwachting dat, net zoals in de rest van Nederland, het gevraagde opleidingsniveau in Zeeland de komende periode zal stijgen. Deze verwachting is gebaseerd op de toenemende complexiteit van het arbeidsproces en de beweging die Zeeuwse bedrijven (gaan) inzetten om zich hoger in de waardeketen te positioneren. Bij een volledig herstel van de economie zal het tekort aan hoogwaardig geschoolde vakkrachten en hoogwaardig technisch personeel zich opnieuw voordoen vanwege de toenemende uitstroom door vergrijzing en de beperkte instroom van jongeren. De grote vraag naar zorgpersoneel

lijkt structureel, mede door de sterk toenemende vergrijzing van Zeeland en de kansen op zorgtoerisme voor Zeeland.

In feite kent Zeeland in dit verband een dubbele uitdaging, namelijk de combinatie van een relatief sterke vergrijzing (leidend tot een forse vervangingsvraag op de arbeidsmarkt) en een relatief laag opleidingsniveau (terwijl de verwachting is dat het gevraagde opleidingsniveau op korte termijn zal stijgen).

Voornoemde ontwikkelingen versterken de noodzaak voor onderwijsinstellingen om zich – meer dan nu het geval is – te positioneren als educatieve partner voor het bedrijfsleven en de non-profitsector en samen met de betrokken bedrijven en instellingen in te zetten op ‘een leven lang leren’. De Taskforce kent veel waarde toe aan het doelgericht inlopen van de achterstand in opleidingsniveau van de Zeeuwse beroepsbevolking ten opzichte van de rest van Nederland. Een hoog regionaal opleidingsniveau is immers een noodzakelijke voorwaardelijke factor voor blijvende innovatie van het bestaande bedrijfsleven, doorgroei van het midden- en kleinbedrijf en vestiging van nieuwe bedrijvigheid.

1.3 Imago van Zeeland

Onder het motto ‘perception is reality’ vormt ook het imago van Zeeland in de rest van Nederland naar de overtuiging van de Taskforce een belangrijke belemmering bij het verzilveren van de sociaal-economische potentie. ‘Mooi maar ver weg, saai en oubollig’, zo blijkt uit documenten en gesprekken. Dit imago doet naar de mening van de Taskforce geen recht aan hetgeen Zeeland (nieuwe) bedrijven en (nieuwe) inwoners te bieden heeft. De Randstad, maar ook Brabant en België, zijn immers qua afstand en reistijd dichtbij, het cultuuraanbod in de stedelijke regio’s is gevarieerd en de vestigingskansen voor zowel particulieren als bedrijven zijn groot. Het imago van Zeeland heeft een negatieve impact op de bereidheid van nieuwe bedrijven en inwoners om zich er te vestigen. Herpositionering van Zeeland gericht op imagoverandering wordt daarmee in de ogen van de Taskforce een factor van belang.

1.4 Zeeuwse cultuur en bestuurlijke context

Uitspraken over regionale cultuur zijn per definitie generaliserend van aard en doen daarmee onrecht aan bestaande nuances. Om zicht te krijgen op de bestaande problematiek waagt de Taskforce Zeeland zich desondanks aan enkele typeringen van de Zeeuwse cultuur.

Zeeuwen zijn trots op en hechten aan hun eigen identiteit, waarbij de woorden ‘rust’, ‘ruimte’, ‘ondernemerschap’ en ‘innovatiekracht’ om de voorrang strijden. Tegelijkertijd bestaat er geen eenduidige Zeeuwse identiteit. Zeeland is een verzameling van eilanden, gescheiden door water, met een breed palet aan gezindten. Deze eilanden en gezindten vormen de metaforen voor de Zeeuwse hang naar het eigene en de sterke behoefte aan autonomie.

Kleinschaligheid en de door de Taskforce ervaren cultuur verklaren de bestaande bestuurlijke Zeeuwse context. Hoewel de onderlinge bereidheid tot bestuurlijke samenwerking in woord en geschrift aanwezig is, blijkt bij nadere analyse dat daadwerkelijk bestuurlijke keuzes en bestuurlijk gedrag niet zozeer door potentiële synergie tussen instellingen worden ingegeven, als wel door een sterke gerichtheid op de belangen van de eigen instelling, organisatie en/of achterban. Dit bestuurlijk gedrag herkent de Taskforce Zeeland met name bij bestuurders van lokale overheden en regionale instellingen voor beroepsonderwijs. De Taskforce ervaart geen gedeeld bestuurlijk urgentiebesef, evenmin als het bestaan van een regionale, bestuurlijk collectieve ambitie, uitgewerkt in een daadwerkelijk instellingsoverstijgende en richtinggevende beleidsagenda. Deze observatie verklaart mogelijk ook waarom vele eerdere regionale initiatieven en projecten op het raakvlak van onderwijs, overheid en bedrijfsleven (o.a. het project Longitudinale Aansluiting Zeeland, LAZ, en ‘Het Loket’) niet of slechts beperkt succesvol zijn (geweest).

1.5 Samenwerking met Vlaanderen

Zeeland en Vlaanderen grenzen aan elkaar, wat niet betekent dat er een brede, intensieve samenwerkingsrelatie tussen beide regio's bestaat. Veel Zeeuwse gesprekspartners van de Taskforce gaven aan de potentie van samenwerking op sociaaleconomisch terrein met Vlaanderen te zien, maar in de praktijk geconfronteerd te worden met uiteenlopende belemmeringen in de wet- en regelgeving en aanmerkelijke culturele verschillen tussen beide landen (gesprekscitaat: ‘We leven met de rug naar de grens’). Zo zijn eerdere onderwijsinitiatieven van Zeeuwse onderwijsinstellingen voor beroepsonderwijs met Vlaamse collega-instellingen veelal een zachte dood gestorven. Tegelijkertijd zijn er ook voorbeelden waar de samenwerking tussen Zeeland en Vlaanderen succesvol is. Dit geldt in het bijzonder voor de grensoverstijgende samenwerking in relatie tot de kanaalzone Gent – Terneuzen, waarbij (o.a.) het initiatief tot Biobased Europe van de grond is gekomen.

Antwerpen heeft als havengebied grote behoefte aan een gedeelde visie op de gezamenlijke ontwikkeling met de Rotterdamse haven, ingegeven door een nieuw perspectief, waarbij vanuit de oorspronkelijke onderlinge concurrentiepositie nu naar complementariteit wordt gezocht. Zeeland speelt daarbij vanuit haar geografische ligging een belangrijke rol. Ten aanzien van het Scheldegebied zou een gezamenlijke strategie ontwikkeld kunnen worden, die de verhouding Antwerpen – Vlissingen beter in beeld brengt, de ontwikkeling van de Kanaalzone Gent – Terneuzen ruimte geeft en innovatie en nieuwe bedrijvigheid langs de boorden van de Schelde kansen biedt. Dat geldt ook op terreinen als volkshuisvesting, gezondheidszorg, werkgelegenheid en onderwijs. Zo zoekt Antwerpen naar een betere positionering van haar universiteit en kampt de stad, zo geeft het gemeentebestuur aan, door een sterke demografische ‘vergroening’(!) de laatste jaren met een tekort aan docenten en huisvesting voor het primair en voortgezet onderwijs.

Het is de Taskforce opgevallen hoe sterk de grens tussen Nederland (in dit geval Zeeuws-Vlaanderen) en Vlaanderen de verhoudingen en potentiële ontwikkelingen bepaalt i.c. beperkt. Over de grens werken, grensoverschrijdend gebruikmaken van onderwijs, gezondheidszorgvoorzieningen en huisvesting; elk terrein kent eigen beperkende regulering en financiële belemmeringen.

Op basis van een inventarisatie²⁾ van problemen op het gebied van grens-overschrijdende samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen in het algemeen en binnen het Scheldegebied in het bijzonder lijkt de indruk gerechtvaardigd dat er weliswaar sprake is van belemmeringen op het gebied van mobiliteit en regelgeving, maar dat deze niet de kern vormen van het onvoldoende uitnuttend van de sociaal-economische potenties van de Scheldemondregio. De meest recente knelpuntenlijst met betrekking tot grensoverschrijdende samenwerking, opgesteld door de Taskforce Grensoverschrijdende Samenwerking (GROS)³⁾, bevat 22 knelpunten, waarvan er vier

2) - Grensregio Vlaanderen – Nederland, Operationeel Programma (OP) Interreg IV Grensregio Vlaanderen – Nederland 2007-2013, 2007

- Nouwens, I. en Camp, I. van ‘Structuuranalyse arbeidsmarkt Euregio Scheldemond’, Maastricht, 2005

- Zuid-Nederlands Grensoverleg, ‘Rapportage knelpunten aan de Zuid-Nederlandse grens. Een verkenning van knelpunten door de grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden’, Den Bosch, 2003.

3) Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Brief aan de Tweede Kamer, onderwerp ‘Knelpunten Taskforce GROS’, kenmerk 20090000667368, 2009.

relevant zijn voor de sociaaleconomische ontwikkeling van Zeeland:

- wederzijdse erkenning van middelbare schooldiploma's;
- informatievoorziening voor grenspendelaars;
- grensoverschrijdende openbaarvervoersverbindingen (buslijn Goes – Terneuzen – Gent);
- detacheringconstructies ten behoeve van Zeeuwse werkzoekenden op de Vlaamse arbeidsmarkt.

De inzet van BZK is erop gericht begin 2010 in overleg met de betrokken Belgische overheden te komen tot een gezamenlijke knelpuntenlijst en op basis daarvan oplossingen te entameren. Extra impulsen voor grensoverschrijdende samenwerking vragen niet alleen om het oplossen van bovengenoemde knelpunten, maar veel meer nog om een intensivering van de bestaande bestuurlijke en economische samenwerking. Hierbij kan voortgebouwd worden op de bestaande activiteiten en ambities onder de vlag van de Scheldemondregio en de Interreg-IV-activiteiten.

In gesprek met de Taskforce blijkt dat aan Vlaamse zijde veel waarde wordt toegekend aan een gemeenschappelijke ontwikkelingsstrategie met Nederland. Het Vlaams-Nederlands Verdrag over uitdieping van de Schelde vormde hiervoor een goede basis. Recente ervaringen ten aanzien van de realisatie van gemaakte afspraken over uitdieping van de Schelde hebben echter een forse deuk geslagen in de Vlaamse bereidheid tot samenwerking, maar dit zal naar de overtuiging van het Antwerpse gemeentebestuur niet blijvend zijn. Hier ligt dus op korte termijn een grote kans én uitdaging voor bestuurders en ondernemers aan weerszijden van de grens.

1.6 Onderwijs & regionale kennisinfrastructuur

Onderwijs is volgens de Taskforce niet alleen van belang als een eigenstandige publieke basisvoorziening, maar fungeert tevens als stuwende kracht en aanjager van regionale sociaaleconomische ontwikkelingen. Daarnaast levert onderwijs een belangrijke bijdrage aan het leefklimaat door het aantrekken van een bepaalde populatie en daarmee van de cultuur en de voorzieningen die daarbij horen. Daarmee vormt onderwijs een noodzakelijke voorwaarde voor de vitaliteit van een regio in de meest brede zin.

De onbenutte sociaaleconomische potentie in Zeeland is dermate groot dat voortijdig teloorgaan van onderwijsaanbod, in het bijzonder binnen het mbo, niet alleen deze potentie doet verdampen, maar

tegelijkertijd Zeeland vanuit sociaaleconomisch perspectief vrijwel onmiddellijk 'op slot' doet. Zowel voor het MKB als voor het arbeidsaanbod in de grote bedrijven is de aanwezigheid van hoogwaardig en duurzaam middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs een absolute noodzaak. Reële alternatieven zijn daarbij niet voorhanden.

Opleiden van de (beroeps)bevolking in de provincie zelf is, naar de overtuiging van de Taskforce Zeeland, een krachtige impuls voor en een noodzakelijke voorwaarde om sociaaleconomische groei in Zeeland mogelijk te maken. Het gaat hier om het aanspreken en maximaliseren van het kennispotentieel van de provincie Zeeland.

De Taskforce herkent en waardeert een aantal initiatieven die op uiteenlopende wijze de maatschappelijke opdracht voor het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs vormgeven. Voorbeelden hiervan zijn de betrokkenheid van Zeeuwse onderwijsinstellingen bij 'Akkoord Zeeuwse Kenniseconomie', 'Dé Onderwijsagenda' van de provincie Zeeland, 'Pieken in de Delta', 'Kenniswerk Delta Water' en 'Kenniscentrum Kusttoerisme'. In lijn met deze initiatieven is er sprake van een verscherpte positionering van het Zeeuwse beroepsonderwijs, waarbij in het bijzonder de Hogeschool Zeeland door middel van onderwijsinnovatie, in samenwerking met partners uit onderwijs en bedrijfsleven, inzet op de ontwikkeling van opleidingsniches met directe aansluiting op de actuele positie van de Zeeuwse economie en relevante ontwikkelingen in dat kader.

Bij nadere analyse van het Zeeuwse mbo en hoger onderwijs zijn voor de Taskforce de volgende thema's van belang:

1.6.1 Opleidingsaanbod

Zeeuwse instellingen voor beroepsonderwijs kiezen vanuit hun maatschappelijke verantwoordelijkheid doelbewust voor een breed, regulier opleidingsaanbod. Hoewel dit vanuit regionaal sociaaleconomisch perspectief betekenisvol is, leidt dit, in combinatie met de door geografische factoren ingegeven spreidingsnoodzaak, tot problemen vanwege de dunbevolktheid van Zeeland.

De Taskforce constateert daarbij dat er onvoldoende sprake is van onderlinge afstemming van dit opleidingsaanbod en dat tevens het opleidingsaanbod onvoldoende met het regionale bedrijfsleven en de regionale non-profitsector wordt afgestemd. Met name binnen het mbo is er sprake van elkaar overlappende opleidingen, deels te verklaren vanuit geografisch perspectief. Daarnaast zijn de studie-

keuzes van leerlingen i.c. studenten niet altijd evenwichtig. Zo bestaat voor het CIOS van het ROC Zeeland onevenredig veel belangstelling in vergelijking met techniekopleidingen van hetzelfde ROC. Tot slot constateert de Taskforce dat gezien de geografische beperkingen ook oplossingen voor de hand liggen in de sfeer van (ondersteunend) afstandsonderwijs. Het is opmerkelijk dat de kansen die dit biedt, juist voor een regio als Zeeland, niet worden onderkend. Voornoemde factoren verklaren mede het structureel niet-kostendekkend zijn van een aantal opleidingsvarianten binnen het regionale mbo en hbo.

1.6.2 ‘Een leven lang leren’

Zeeuwse instellingen voor beroepsonderwijs waren, ondanks betrokkenheid bij door de overheid geïnitieerde projecten in het kader van aansluiting tussen arbeidsmarkt en onderwijs en met uitzondering van het AOC Edudelta en het ROC Westerschelde, sterk gericht op het reguliere, door de rijksoverheid bekostigde opleidingsaanbod. Opleidingstrajecten in het kader van ‘een leven lang leren’ kregen nauwelijks aandacht en vorm. Recent is hier vanuit meerdere perspectieven een kentering in waar te nemen. Zo kennen het ROC Westerschelde en de Hogeschool Zeeland EVC-loketten, waar medewerkers uit het bedrijfsleven en de non-profitsector hun ‘eerder/elders verworven competenties’ in beeld kunnen laten brengen als opstap naar een voor hen op maat gemaakt opleidingstraject. De Hogeschool Zeeland heeft in 2009 tevens een subsidieaanvraag gedaan in het kader van ‘een leven lang leren’⁴⁾, waarin de ambitie wordt uitgesproken dat het percentage werkenden dat aan de Hogeschool Zeeland een al dan niet een door de rijksoverheid bekostigde opleiding volgt in 2012 is gegroeid tot 20% van de totale onderwijspopulatie (20% komt overeen met ongeveer 800 werkende studenten; ter vergelijking: in 2009 bedraagt dit aantal 390 werkende studenten, wat overeenkomt met ongeveer 10% van de totale onderwijspopulatie). Eind 2009 heeft Senter Novem, het agentschap van het Ministerie van Economische Zaken (EZ), de subsidieaanvraag van de Hogeschool Zeeland ingewilligd en daaraan voor de periode 2010–2012 een projectsubsidie van € 761.158,- toegekend.

Daarnaast stelt het rijk vanaf begin 2010 structurele financiering beschikbaar voor de inrichting van 40 regionale leerwerkloketten. Met als doel de arbeidsparticipatie te verhogen en de aansluiting tussen arbeidsmarkt en onderwijs te verbeteren, heeft het Ministerie van

4) Hogeschool Zeeland, ‘Opmaat; een leven lang leren in Zeeland’, 2009.

Sociale Zaken en Werkgelegenheid besloten de bestaande infrastructuur van leerwerkloketten in te passen in de integrale dienstverlening van de Werkpleinvestigingen (UWV). Het leerwerkloket, in Zeeland gevestigd te Goes, is een knooppunt in de netwerkstructuur voor leren en werken, bijvoorbeeld met het oog op re-integratie, personeelsvoorziening en loopbaanontwikkeling.

Met het oog op de ambitie het Zeeuwse opleidingsniveau te verhogen ligt hier niet alleen de verplichting, maar ook een unieke kans om de samenwerking tussen onderwijs en externe omgeving (non-profit-sector, bedrijfsleven) te intensiveren. De bouwstenen liggen inmiddels grotendeels klaar!

1.6.3 Doorlopende leerlijnen

Hoewel in meerdere beleidsnotities het belang van doorlopende leerlijnen (vmbo – mbo, mbo – hbo) wordt verkondigd, constateert de Taskforce dat de realiteit in het Zeeuwse beroepsonderwijs anders is. Tekenend hierbij is dat het bestuur van de Hogeschool Zeeland in gesprek met de Taskforce te kennen gaf zich bij het vraagstuk van positionering niet te richten op het mbo, mede uit angst voor imago-schade. Hoewel niet uniek binnen het Nederlands hbo, laat de Hogeschool Zeeland met deze opstelling kansen liggen op extra instroom vanuit het mbo en op upgrading van het opleidingsniveau van mbo-gediplomeerden. Expliciete aandacht voor de vormgeving en uitbouw van doorlopende leerlijnen is naar de overtuiging van de Taskforce een van de noodzakelijke manieren om doelgericht het opleidingsniveau van de Zeeuwse beroepsbevolking omhoog te brengen.

1.6.4 Opleidingsniches

Ontwikkeling van opleidingsniches verscherpt de positionering van het Zeeuwse onderwijs. Bij weging van het belang en de potentie van opleidingsniches hanteert de Taskforce de volgende criteria:

- een aantoonbare relatie tussen niche en economische speerpunten in de regio Zuidwest-Nederland, waarbij aannemelijk gemaakt kan worden dat nicheontwikkeling bijdraagt aan de realisatie van genoemde economische speerpunten;
- aantoonbare aansluiting van een niche bij typisch Zeeuwse kenmerken en/of kwaliteiten;
- het vermogen om extra instroom van niet-Zeeuwse studenten te genereren;
- themagerichte samenwerking tussen meerdere regionale, nationale

en/of internationale kennisinstituten met partners uit bedrijfsleven en non-profitsector, die de basis vormt van de ontwikkeling en realisatie van een opleidingsniche.

'Pieken in de Delta' is de gebiedsgerichte economische agenda van Nederland voor de periode 2006-2010. Deze agenda draagt bij aan de ambitie om van Nederland een concurrerende en dynamische economie te maken in een sterk en innovatief Europa door het ondernemers- en vestigingsklimaat in zes Nederlandse regio's versterken. De agenda voor Zuidwest-Nederland is gericht op de versterking van de strategische positie van Zuidwest-Nederland tussen twee wereldhavens. Zuidwest-Nederland omvat het centrumgebied van de Rijn-Scheldedelta. Een waterrijk, open gebied, gelegen aan de kust en tussen de mainports Rotterdam en Antwerpen. Een landsdeel dat door zijn ligging voor een aantal bedrijfstakken bovenmatig belangrijk is en van daaruit een bijdrage levert aan de nationale economische ontwikkeling.

Zuidwest-Nederland wil maximaal profiteren van deze unieke strategische ligging en daarvoor is het actieprogramma 'Pieken in de Delta Zuidwest-Nederland' opgezet. Hierin worden een aantal pieken onderscheiden: procesindustrie, maintenance, bio-energie, logistiek en toerisme.

Kader 2: Uit: 'Pieken in de Delta'; Gebiedsgerichte economische perspectieven (2006)

Op grond van toetsing aan voornoemde criteria is de Taskforce positief over het belang en de potentie van de volgende opleidingsniches:

- energietransitie⁵⁾;
- maintenance;
- vitaliteitsmanagement & toerisme;
- watermanagement.

1.6.5 Toegepast onderzoek en masteropleidingen

De Taskforce stelt vast dat de potentiële synergie tussen de Roosevelt Academy en de Hogeschool Zeeland op het terrein van toegepast onderzoek en aanbod van masteropleidingen nauwelijks wordt gerealiseerd. De uitvoering van toegepast onderzoek en masteropleidingen krijgt extra waarde als deze is gekoppeld aan de ontwikkeling van regionale economische speerpunten en in samen-

5) De Taskforce hanteert hier bewust de term 'energietransitie' om aan te sluiten bij de internationale zoektocht naar gebruik van schone(re) energievormen. Hierbij doelt de Taskforce op vormen als windenergie, energie op basis van biomassa, nucleaire energie etc.

werking met andere kennisinstituten in Nederland en Vlaanderen plaatsvindt.

1.6.6 Financiële positie onderwijsinstellingen

Vanuit financieel perspectief zijn de onderzochte Zeeuwse onderwijsinstellingen (Hogeschool Zeeland, ROC Westerschelde, ROC Zeeland, Roosevelt Academy) kwetsbaar⁶⁾. De Taskforce beschouwt dit gegeven om meerdere redenen als zorgwekkend. Met name de financiële positie en onderliggende bedrijfsvoering van het ROC Westerschelde en (in mindere mate) het ROC Zeeland waardeert de Taskforce als uiterst kritiek. Bij de Hogeschool Zeeland drukt de Claim Rekenschap jaarlijks voor € 1,2 miljoen op de exploitatie en de Roosevelt Academy derft jaarlijks eenzelfde bedrag aan inkomsten ten gevolge van het ontbreken van de vastevoetbekostiging. Enerzijds staat hiermee de continuïteit van het onderwijs onder druk, anderzijds wordt hierdoor de innovatie van het onderwijs bedreigd. Daarmee vormt de financiële kwetsbaarheid van de Zeeuwse onderwijsinstellingen een directe bedreiging voor de verzilvering van het sociaaleconomisch potentieel van de provincie Zeeland.

Aanvullend op het financieel perspectief van de onderzochte Zeeuwse onderwijsinstellingen stelt de Taskforce vast dat elke onderwijsinstelling met eigen huisvestingsbeleid bezig is. De afgelopen jaren heeft huisvesting zich meer en meer ontwikkeld tot een strategisch beleidsthema waarmee onderwijsinstellingen zich profileren in de jacht op nieuwe studenten. Huisvesting is bovendien direct verbonden met de thema's bereikbaarheid en toegankelijkheid van onderwijsvoorzieningen en daarmee met thema's als instroom en marktaandeel. Gezien de Zeeuwse geografie, de status van het regionale openbaar vervoer en de weglek van studerende jeugd, realiseert de Taskforce zich dat huisvesting eveneens een cruciaal thema is voor Zeeuwse onderwijsinstellingen. Met het oog op een maximaal effectief en efficiënt gebruik van overheidsmiddelen acht de Taskforce het in deze situatie echter onverstandig en ongewenst als Zeeuwse instellingen voor beroepsonderwijs hun huisvestingsbeleid afzonderlijk (blijven) vormgeven. In de visie van de Taskforce dienen huisvestingskeuzes van onderwijsinstellingen afgeleid te worden van een instellings-

6) Onderzoek naar en waardering van de financiële positie van de betreffende onderwijsinstellingen is gebaseerd op kengetallen en bijbehorende signaleringsgrenzen conform de nota 'Financieel beleid van onderwijsinstellingen'; Rapport van de Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen, 2009.

overstijgende visie op de spreiding en situering van onderwijsaanbod door de provincie.

Tot slot constateert de Taskforce dat de besturen van de Zeeuwse instellingen voor mbo en hoger onderwijs hun situatie als zorgelijk beschouwen. Daarbij delen ze met elkaar op hoofdlijnen de bijbehorende analyse van de problematiek. Met betrekking tot de gehanteerde oplossingsstrategieën lopen visies en opvattingen van de instellingen echter sterk uiteen en opereert men vooralsnog vanuit eigen beleidskeuzes, die vooral zijn gebaseerd op het gepercipieerde belang van de eigen instelling, organisatie en/of achterban. Daarmee blijft een afgestemde en geïntegreerde benadering met het oog op de regionale ontwikkeling van Zeeland met betrokkenheid van onderwijs, overheid en bedrijfsleven vooralsnog buiten beeld. De Taskforce waardeert deze constatering als zorgelijk en ongewenst.

2 Conclusies

2.1 Hoofdconclusie

Met zijn havens, chemische industrie, uiteenlopende vormen van energiewinning, toerisme en ruimte vormt Zeeland een belangrijke, onmisbare economische factor voor de Nederlandse economie als geheel. Daarbij is Zeeland een provincie met een unieke sociaaleconomische potentie (economisch overloopgebied en woonomgeving voor aanpalende stedelijke agglomeraties). Desondanks staat de verzilvering van deze sociaaleconomische potentie stevig onder druk.

Belemmerende factoren daarbij zijn:

- demografische ontwikkelingen;
- opleidingsniveau van de beroepsbevolking;
- imago van Zeeland;
- bestuurlijke context en Zeeuwse cultuur;
- samenwerking met Vlaanderen;
- onderwijs & regionale kennisinfrastructuur.

De Taskforce concludeert dat er geen richtinggevende collectieve bestuurlijke ambitie, noch een integrale visie bestaat op de sociaaleconomische uitdagingen waar Zeeland voor staat. Eenzelfde conclusie geldt voor de beoogde Zeeuwse kennisinfrastructuur: er is geen sprake van een gedeelde ambitie noch van integraal beleid.

Demografische ontwikkelingen, arbeidsmarktproblematiek, economische recessie, weglekkend draagvlak voor collectieve voorzieningen (ziekenhuizen, politie, rechtbank), schaalproblematiek binnen het onderwijs en leefbaarheidvraagstukken in relatie tot het gewenste voorzieningenniveau worden voornamelijk geïsoleerd beschouwd.

Van integraal beleid dat instellings- en gemeentegrenzen overschrijdt, laat staan van integrale beleidsuitvoering, is vooralsnog geen sprake. Naar de opvatting van de Taskforce is het ontbreken van een helder belegde regiefunctie hier debet aan.

Voornoemde constellatie van belemmerende factoren is zorgwekkend en urgent en vertoont de kenmerken van een patstelling. Zonder gericht beleid dreigt Zeeland haar sociaaleconomische potentie niet te realiseren en worden – in het slechtste scenario – het huidige sociaaleconomische klimaat en de regionale vitaliteit in de meest brede zin

aangetast. Daarmee zou Zeeland als het ware ‘op slot gaan’ en afglijden naar de status van achterstandsgebied. Dergelijke doemscenario’s raken niet alleen Zeeland zelf, maar hebben ook een directe, negatieve impact op de Nederlandse en Vlaamse economie.

Om voornoemde doemscenario’s te voorkomen, is de Taskforce overtuigd van nut en noodzaak van een strakke regie op ontwikkeling en realisatie van collectieve ambitie en daarop afgestemd integraal beleid, in het bijzonder in relatie tot de beoogde toekomstige Zeeuwse kennisinfrastructuur. De tijd heeft immers bewezen dat Zeeland in een bestuurlijke patstelling is beland. Onderwijs is niet alleen van belang als eigenstandige publieke basisvoorziening, maar fungeert tevens als aanjager van regionale sociaaleconomische ontwikkelingen en leefbaarheid.

Om tot duurzame verzilvering van de sociaaleconomische potentie te komen, formuleert de Taskforce de volgende kernopgaven voor de gezamenlijke Zeeuwse partijen binnen onderwijs, overheid en bedrijfsleven/non-profitsector:

- behoud en uitbreiding van bedrijvigheid en werkgelegenheid in kwantitatieve en kwalitatieve zin;
- versterking van de regionale kennisinfrastructuur, inclusief de bijbehorende onderwijsinfrastructuur;
- behoud en toename van het aantal talenvolle jongeren voor het Zeeuwse onderwijs en de Zeeuwse economie;
- upgradering van het opleidingsniveau van de huidige beroepsbevolking tot in ieder geval het gemiddelde landelijke niveau.

2.2 Deelconclusies

De deelconclusies zijn gerubriceerd naar voornoemde kernopgaven:

Bij kernopgave 1: behoud en uitbreiding van bedrijvigheid en werkgelegenheid in kwantitatieve en kwalitatieve zin:

- Zeeland kent een combinatie van ongunstige demografische ontwikkelingen. Zeeland is de meest vergrijzde provincie van Nederland. De combinatie van kleinschaligheid, vergrijzing, ontgroening, weglek van studerende jongeren en krimp vormt een ernstige bedreiging voor de Zeeuwse economie en vitaliteit.
- Het landelijke imago van Zeeland belemmert de vestigingsbereidheid van nieuwe bedrijven en inwoners. Het uitvoeren van een meerjarige gerichte marketing- en promotiestrategie is noodzakelijk.

- Binnen het Zeeuwse hoger beroepsonderwijs worden, in samenwerking met externe partners en verbonden met regionale economische speerpunten, relevante en kansrijke niches ontwikkeld en aangeboden. De Taskforce is in het bijzonder positief over het belang en de potentie van de volgende niches: energietransitie, maintenance, vitaliteitsmanagement & toerisme en watermanagement. Van betrokkenheid van het middelbaar beroepsonderwijs bij deze niches is vooralsnog slechts gedeeltelijk sprake. Hier ligt een kans.

Bij kernopgave 2: versterking van de regionale kennisinfrastructuur, inclusief de bijbehorende onderwijsinfrastructuur:

- De Zeeuwse bestuurlijke context wordt gekarakteriseerd door een beperkte groep bestuurders met vaak meerdere bestuurlijke functies. Bestuurders zijn daarbij vooral gericht op autonomie en de directe belangen van de eigen instelling/organisatie/achterban.
- Het bestuurlijke urgentiebesef (overheid, onderwijs, bedrijfsleven) in relatie tot de bestaande problematiek ten aanzien van verzilvering van de sociaaleconomische potentie van Zeeland is wisselend, maar vertaalt zich in ieder geval onvoldoende in bestuurlijke daadkracht.
- Er bestaat in Zeeland vooralsnog geen collectieve bestuurlijke ambitie (overheid, onderwijs, bedrijfsleven), uitgewerkt in een overstijgende en richtinggevende beleidsagenda. Integrale beleidsontwikkeling en beleidsrealisatie, gericht op samenhang met betrekking tot regionale ontwikkeling, worden hierdoor onmogelijk.
- De samenwerking Zeeland – Vlaanderen komt op veel domeinen (overheid, onderwijs, bedrijfsleven) moeizaam van de grond. Ondanks bestaande Europese afspraken is van vrij verkeer van personen, goederen en diensten geen sprake. Dit wordt verklaard door bestaande verschillen in wet- en regelgeving tussen beide landen en onderlinge cultuurverschillen. Desondanks liggen hier kansen, in het bijzonder ten aanzien van de ontwikkelingen in de Kanaalzone Gent – Terneuzen en rond het Scheldegebied tussen Antwerpen en Vlissingen.
- De kwaliteit van het opleidingsaanbod in het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs is momenteel op orde. Gezien het door de financiële positie ingegeven beperkte vermogen van instellingen tot onderwijsinnovatie is er echter geen garantie dat de onderwijskwaliteit ook in de toekomst op orde blijft.

- ‘Een leven lang leren’ krijgt – uitzonderingen daargelaten – marginaal vorm binnen het Zeeuwse middelbaar en hoger beroeps-onderwijs.
- Doorlopende leerlijnen (vmbo – mbo, mbo – hbo) zijn onvoldoende ontwikkeld binnen het Zeeuwse onderwijs.
- Potentiële synergie tussen de Hogeschool Zeeland en de Roosevelt Academy ten aanzien van de uitvoering van toegepast onderzoek en masters wordt niet gerealiseerd.
- Binnen het Zeeuwse middelbaar beroepsonderwijs is sprake van overlap in opleidingsaanbod.
- Binnen het Zeeuwse middelbaar en hoger beroepsonderwijs is een aantal opleidingsvarianten structureel niet-kostendekkend. Dit gegeven is van directe invloed op de financiële positie en het vermogen van instellingen om onderwijsinnovaties vorm te geven.
- De Hogeschool Zeeland, de Roosevelt Academy, het ROC Westerschelde en het ROC Zeeland zijn om uiteenlopende redenen financieel kwetsbaar. In het bijzonder de financiële positie van het ROC Westerschelde en (in mindere mate) het ROC Zeeland is kritiek.
- Zeeuwse onderwijsinstellingen voor beroeps- en hoger onderwijs geven ieder afzonderlijk vorm aan hun huisvestingsbeleid.

Bij kernopgave 3: behoud en toename van het aantal talentvolle jongeren voor het Zeeuwse onderwijs en de Zeeuwse economie:

- Reisafstand en reistijd tot de onderwijsinstelling zijn belangrijke factoren bij de opleidingskeuze van Zeeuwse jongeren.
- Onderwijsinstellingen zetten, ondanks de meetbare invloed van reisafstand en reistijd tot de onderwijsinstelling, nauwelijks in op mogelijkheden tot afstandsleren.
- Weglek van Zeeuwse jongeren wordt, behalve door reisafstand en reistijd tot de onderwijsinstelling, ook bepaald door de beperkte beschikbaarheid van opleidingen in het hoger onderwijs, het imago onder jongeren van Zeeland en Zeeuwse gemeenten die onderwijs huisvesten, de aantrekkingskracht van de ‘grote stad’ en het regionale arbeidsmarktperspectief.

- Er is geen monitorsysteem beschikbaar om vertrekkende Zeeuwse jongeren in beeld te brengen, te volgen en hen na verloop van tijd gericht te benaderen voor terugkeer.

Bij kernopgave 4: upgradering van het opleidingsniveau van de huidige beroepsbevolking tot in ieder geval het gemiddelde landelijke niveau:

- Het opleidingsniveau van de Zeeuwse beroepsbevolking blijft historisch gezien achter bij het Nederlands gemiddelde, waarbij vergelijkenderwijs lager en middelbaar opgeleiden zijn oververtegenwoordigd en hoger opgeleiden ondervertegenwoordigd.

3 Advies

3.1 Toelichting en inhoud advies

Basis voor het advies van de Taskforce vormt het uitgangspunt dat onderwijs een eigenstandige publieke basisvoorziening is, die fungeert als stuwende kracht achter en aanjager van sociaaleconomische ontwikkelingen. Daarbij huldigt de Taskforce het standpunt dat opleiden van de beroepsbevolking in de provincie zelf de meest krachtige impuls en tevens noodzakelijke voorwaarde is om sociaaleconomische ontwikkeling in Zeeland mogelijk te (blijven) maken. Dit sluit aan bij de behoeften van Zeeland als sociaaleconomische entiteit.

Hiermee komt Taskforce allereerst tot de vaststelling dat het aanwezige beroeps- en hoger onderwijs voor Zeeland behouden dient te blijven. Onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs in staat is op korte termijn in control te komen en te blijven, zijn bestuurlijke fusies of instellingsfusies met onderwijsinstellingen buiten Zeeland wat de Taskforce betreft voor de periode van de komende vijf jaar niet opportuun.

Tegelijkertijd staat het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs, vanuit de opdracht te groeien in de rol van stuwende kracht achter en aanjager van sociaaleconomische ontwikkelingen, voor een aantal grote uitdagingen, deels binnen het onderwijs en de instellingen zelf gelegen en deels door de externe omgeving opgelegd. Deze uitdagingen staan in het teken van het maximaliseren van de bijdragen van deze instellingen aan de sociaaleconomische groei van Zeeland. De grootste uitdaging ligt in de patstelling die wordt gevormd door een reeks aan op elkaar inwerkende belemmerende factoren. Dit wordt onderstreept door de vaststelling dat integraal beleid met het oog op de sociaaleconomische problematiek van Zeeland ontbreekt.

De Taskforce is van mening dat de urgentie van (financieel) duurzaam en hoogwaardig beroeps- en hoger onderwijs met het oog op de sociaaleconomische ontplooiingsmogelijkheden van Zeeland dermate groot is, dat het doorbreken van voornoemde patstelling voorop dient te staan.

Aanbeveling 1 (aan de minister van OCW): neem de analyse en conclusies van de Taskforce over voor wat betreft het perspectief van Zeeland en de vastgestelde noodzaak om hoogwaardig onderwijs in de hier beschreven vorm te bieden, en wees bereid om buiten bestaande kaders daarvoor beleid te ontwikkelen.

Doorbreking van een patstelling vergt per definitie een onorthodoxe benadering. Deze onorthodoxe benadering is gericht op realisatie van de geformuleerde kernopgaven en, zo beveelt de Taskforce aan, krijgt vorm vanuit drie invalshoeken:

- regie;
- organisatie;
- inhoud.

3.1.1 Regie

De Taskforce kiest er bij de formulering van zijn advies bewust voor om vanuit de invalshoek ‘regie’ te starten. Reden hiervoor is de conclusie dat collectieve ambitie en daarop gebaseerd integraal beleid ten aanzien van de bestaande Zeeuwse sociaaleconomische problematiek, ondanks het hoge urgentieniveau, ontbreken. Een collectieve bestuurlijke ambitie en een daarop gebaseerd integraal beleidsplan zijn naar de opvatting van de Taskforce noodzakelijk om te voorkomen dat Zeeland de komende jaren afglijdt naar de status van achterstandsgebied en daarmee de unieke sociaaleconomische potentie niet realiseert. Blijkbaar ontstaan in Zeeland deze collectieve bestuurlijke ambitie en het bijbehorend integraal beleid niet vanzelf. Daar is meer voor nodig. Naar de overtuiging van de Taskforce is dat regie met doorzettingsmacht.

De Taskforce adviseert de minister van OCW met het oog op de noodzakelijke versterking van de Zeeuwse kennisinfrastructuur vóór de zomer van 2010 een ‘onderwijsautoriteit’ in te stellen. Deze ‘onderwijsautoriteit’ is toegerust met voldoende bevoegdheden om sturing op de realisatie van overeengekomen doelstellingen in dit kader te verzorgen.

De ‘onderwijsautoriteit’ krijgt als opdracht om binnen een halfjaar, in samenspraak met de regionale partijen in onderwijs, overheid en bedrijfsleven i.c. de non-profitsector een plan op te stellen met uitwerking van door de Taskforce gegeven en door de minister van OCW gehonoreerde adviezen en deze binnen 5 jaar tot resultaat te laten leiden. Dit plan bestaat in ieder geval uit:

- de formulering van collectieve bestuurlijke ambities met betrekking tot de Zeeuwse kennisinfrastructuur in 2020;
- de formulering van een hierop afgestemd actieplan, waarin concrete beleidsdoelen worden benoemd en vertaald naar prestatieafspraken;
- de formulering van een plan tot monitoring van de resultaten.

Aanbeveling 2 (aan de minister van OCW): benoem voor 1 juni 2010 een onderwijsautoriteit, en verleen hem/haar voldoende bevoegdheden om samen met betrokken partijen tot realisatie van voorliggende adviezen te komen.

Aanbeveling 3 (aan de minister van OCW): geef de onderwijsautoriteit de opdracht om uiterlijk 1 oktober 2010 in samenspraak met betrokken partijen een plan op te stellen, waarin de gehonoreerde adviezen van de Taskforce worden geconcretiseerd.

Aanbeveling 4 (aan de 'onderwijsautoriteit'): creëer en bewaak de betrokkenheid, participatie en invloed van het regionale bedrijfsleven en de non-profitsector bij de uitbouw van de Zeeuwse kennisinfrastructuur.

3.1.2 *Organisatie*

De Taskforce adviseert de minister van OCW een pilot in te richten voor het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs, die onder de regieverantwoordelijkheid van de onderwijsautoriteit valt. In deze pilot, mede te faciliteren met extra overheidsmiddelen, realiseren betrokken onderwijspartijen, samen met regionale partners uit overheid en bedrijfsleven, een samenhangend, (financieel) duurzaam aanbod van hoogwaardig onderwijs als onderdeel van de Zeeuwse kennisinfrastructuur, zoals benoemd.

Aanbeveling 5 (aan de minister van OCW): neem de pilot als organisatievorm over.

3.1.3 *Inhoud pilot*

Inhoudelijke doelen van de pilot zijn gericht op de realisatie van een samenhangend stelsel van onderwijsvoorzieningen voor Zeeland, afgestemd op versterking van de regionale economische speerpunten

en op wensen en behoeften van het regionale bedrijfsleven i.c. de non-profitsector en daarmee actief en aantoonbaar bijdragend aan de realisatie van de beoogde Zeeuwse kennisinfrastructuur in 2020.

De Taskforce adviseert de volgende thema's op te nemen binnen de pilot:

3.1.3.1 Diversificatie onderwijsaanbod en versterking onderzoeksfunctie

Van groot belang acht de Taskforce een kwalitatief hoogwaardig onderwijsaanbod, mede afgestemd op de behoeften van het regionale bedrijfsleven en de regionale non-profitsector en gericht op stapsgewijze verhoging van het gemiddelde opleidingsniveau van de Zeeuwse beroepsbevolking tot het landelijk gemiddelde. Daarbij dient expliciete aandacht te zijn voor:

- de realisatie van doorlopende leerlijnen tussen vmbo, mbo en hbo;
- de realisatie van onderwijsarrangementen op de niveaus van mbo, hbo en wo, gericht op 'een leven lang leren', ontwikkeld en uitgevoerd in afstemming met het regionale bedrijfsleven en de regionale non-profitsector;
- de versterking van regionaal toegepast onderzoek op basis van samenwerking tussen de Hogeschool Zeeland, de Roosevelt Academy en andere kennisinstituten in de regio Zuidwest-Nederland en Vlaanderen, verbonden met regionale sociaaleconomische speerpunten;
- de ontwikkeling van afstandsleren binnen Zeeuwse instellingen voor beroeponderwijs.

3.1.3.2 Preferentiebeleid en opleidingsniches

De Taskforce is positief over het belang en de potentie van de volgende niches:

- energietransitie;
- maintenance;
- vitaliteitsmanagement & toerisme;
- watermanagement.

De Taskforce adviseert de minister van OCW om de ontwikkeling van voornoemde opleidingsniches voor het hoger onderwijs in Zeeland en Zuidwest-Nederland tot rijksbeleid te maken en voor deze niches een preferentiestatements af te geven, aansluitend bij de bestaande C2-status van de Hogeschool Zeeland. Hiermee stelt de Taskforce aan de minister voor de betreffende opleidingsniches een beschermde status te geven en te voorkomen dat nieuwe, soortgelijke opleidingen binnen het Nederlandse hbo elders in den lande kunnen worden

opgestart en aangeboden. De Taskforce gaat er verder van uit dat andere nieuwe opleidingsaanvragen binnen het Zeeuwse mbo en hbo de gebruikelijke procedure doorlopen in het kader van macrodoelmatigheidstoetsing.

3.1.3.3 Bekostiging Roosevelt Academy

Om tot een beëindiging van de impasse rondom de ontbrekende vastevoetbekostiging van de Roosevelt Academy te komen, adviseert de Taskforce aan de minister van OCW de Roosevelt Academy, vanuit het oogpunt van bekostiging, te behandelen als een volwaardige, zelfstandige universitaire instelling. Dit in ruil voor nader te maken prestatieafspraken over de bijdrage van de Roosevelt Academy aan de uitvoering van (regionaal) toegepast onderzoek en de uitvoering van masteropleidingen.

3.1.3.4 Vlaanderen

In lijn met bestaande Europese afspraken over vrij verkeer van personen, goederen en diensten, adviseert de Taskforce de Nederlandse en de Vlaamse regering om gedurende de pilotperiode een arrangement te treffen, waarbij voor ten minste vijf jaar de huidige belemmeringen voor een daadwerkelijk vrij verkeer van personen, goederen en diensten worden opgeheven.

3.1.3.5 Samenwerking mbo en fusie ROC Westerschelde en ROC Zeeland

Duurzaam en hoogwaardig middelbaar beroepsonderwijs is een conditio sine qua non voor Zeeland en de Zeeuwse economie. Het AOC Edudelta verzorgt voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs binnen het agrarisch domein. Middelbaar beroepsonderwijs op het Hoornbeeck College is gebaseerd op reformatorische grondslag. Beide genoemde instellingen bedienen daarmee specifieke doelgroepen. Het ROC Westerschelde en het ROC Zeeland verzorgen daarentegen een breed opleidingsaanbod binnen het middelbaar beroepsonderwijs voor een brede doelgroep. De Taskforce adviseert de gezamenlijke Zeeuwse mbo-instellingen om in het kader van de pilot themagericht samen te werken op het terrein van diversificatie van onderwijs (doorlopende leerlijnen, onderwijsarrangementen in het kader van 'een leven lang leren' en afstandsleren) en ook te onderzoeken waar samenwerking met instellingen in Brabant c.q. Rotterdam zinvol is.

Het ROC Westerschelde en het ROC Zeeland verkeren in een fase van reorganisatie en zijn financieel kwetsbaar. Afzonderlijk overleven is in de ogen van Taskforce niet kansrijk, mede met het oog op de dun-

bevolktheid van Zeeland i.c. Zeeuws-Vlaanderen. Naar de mening van de Taskforce is daarom onderlinge krachtenbundeling noodzakelijk. Krachtenbundeling dient gericht te zijn op het creëren van een voldoende kritische massa van deelnemers en op efficiencywinst, leidend tot een financieel duurzame basis. Deze krachtenbundeling is naar de opvatting van de Taskforce de opmaat tot een onvermijdbare instellingenfusie, waarbij de Taskforce er overigens uitdrukkelijk voor pleit de uitvoering van middelbaar beroepsonderwijs voor Zeeuws-Vlaanderen te behouden. Argumenten voor een instellingenfusie zijn voor de Taskforce:

- structurele vergroting van de kritische massa van leerlingen ofwel deelnemers;
- besparing op overhead en ondersteunende processen op basis van schaalvergroting;
- sanering van het aanbod van afzonderlijke, op twee locaties uitgevoerde specialistische, niet-kostendekkende opleidingsvarianten;
- door opheffing van concurrentie besparing van energie die en geld dat nu aan onderwijs besteed kan worden.

3.1.3.6 Huisvestingsbeleid

Om redenen van maximalisering van effectiviteit en efficiency bij de besteding van (rijks)overheidsmiddelen adviseert de Taskforce om het huisvestingsbeleid van alle Zeeuwse instellingen voor mbo en hbo binnen de pilot te plaatsen. Doel hiervan is dat de betrokken onderwijspartijen in gezamenlijkheid en onderlinge afstemming hun huisvestingsbeleid vormgeven.

3.1.3.7 Financiën Hogeschool Zeeland

Gezien de krappe financiële ruimte van de Hogeschool Zeeland, leidend tot onvoldoende budget om structurele innovaties vorm te kunnen (blijven) geven, adviseert de Taskforce om de Claim Rekenschap per direct te laten vervallen, onder voorwaarde van het uitwerken en realiseren van resultaatafspraken.

Aanbeveling 6 (aan de minister van OCW): stel de inhoudelijke thema's voor de pilot vast conform het advies van de Taskforce.

Aanbeveling 7 (aan betrokken Zeeuwse onderwijsinstellingen, overheden, bedrijven en overige non-profitinstellingen): geef, vanuit het perspectief van de beoogde Zeeuwse kennisinfrastructuur in 2020 en vanuit de eigen specifieke positie als organisatie, in gezamenlijkheid en in samenspraak met de 'onderwijsautoriteit' actief uitvoering aan de essentie van de pilot en specifieke onderdelen ervan.

3.2 Bekostiging pilot

Ontwikkelen van onderwijs, afstemmen met externe partners en reorganiseren van instellingen vergt extra financiële ruimte, boven op de reguliere onderwijsbekostiging. Zonder aanvullende bekostiging is realisatie van de pilotdoelen onmogelijk.

De Taskforce adviseert uitdrukkelijk de bekostiging van de pilot te verbinden met de acceptatie door de betrokken onderwijsinstellingen van de regie op de pilot, zoals ingevuld door de instelling van een 'onderwijsautoriteit'. Daarbij gaat de Taskforce ervan uit dat aanvullende bekostiging:

- alleen gedurende de looptijd van de pilot opportuun is;
- aan het einde van de pilot wordt geëvalueerd, zodat conclusies worden getrokken over eventuele structurele bekostiging;
- wordt opgebracht door de rijksoverheid in combinatie met de provinciale overheid en het regionale bedrijfsleven;
- alleen wordt toegekend onder de voorwaarde van realisatie van vooraf overeengekomen strikte resultaatafspraken;
- valt onder beheer van en wordt toegekend door de 'onderwijsautoriteit';
- een investering is in een financieel duurzaam en hoogwaardig Zeeuws beroeps- en hoger onderwijs.

Indicatief levert een globale raming van de bekostiging van de pilot het volgende beeld op:

- a. een infrastructurele voorziening voor ten minste de helft van een theoretische vastevoetbekostiging voor de Roosevelt Academy, gedurende de looptijd van de pilot of zoveel korter als het moment waarop de impasse rondom de ontbrekende vastevoetbekostiging is opgeheven (€ 600.000,- per jaar; maximaal bedrag over looptijd pilot € 3 miljoen);
- b. een initieel budget voor Zeeuwse onderwijsinstellingen ter ontwikkeling van doorlopende leerlijnen, onderwijsarrangementen in het kader van 'een leven lang leren', afstandsonderwijs en een

- volgsysteem voor jongeren die de provincie voor het volgen van een opleiding verlaten (indicatie: € 3 miljoen over de looptijd van de pilot);
- c. een initieel budget ter ontwikkeling en opstart van de aangewezen vier opleidingsniches (indicatie: maximaal € 1.000.000,- per te ontwikkelen opleidingsniche; maximaal bedrag over looptijd pilot € 4 miljoen);
- d. een budget voor vormgeving van reorganisatie en fusie van het ROC Westerschelde en het ROC Zeeland (indicatie: € 5–6 miljoen);
- e. bekostiging van de opzet en organisatie van de pilot: p.m.

De bekostiging van de pilot vergt daarmee over de periode 2010–2014 naar schatting in totaal € 16 miljoen.

Toelichting op de geraamde kosten:

ad b) In den lande is in het (recente) verleden uitgebreid ervaring opgedaan met de opzet en bekostiging van projecten in het kader van doorlopende leerlijnen en onderwijsarrangementen omtrent ‘een leven lang leren’. Dergelijke projecten blijken in aard complex en intensief, zowel vanuit inhoudelijk perspectief als vanuit het perspectief van instellingsoverstijgende samenwerking. Daarmee zijn dergelijke projecten ook kostbaar.

Voorbeeld: project ‘Doorstroom meo - heo regio Zuid’, 2003-2006 onder regie van ECABO. Dit regionale project, met als doel kwalitatieve en kwantitatieve verhoging van doorstroom van mbo-leerlingen binnen het economisch domein naar het hbo, was gericht op curriculaire aansluiting en op ‘warme overdacht’ van leerlingen i.c. studenten. Met betrokkenheid van 10 zuidelijke ROC’s en 3 zuidelijke hbo-instellingen bedroegen de projectkosten destijds circa € 800.000,-.

Projecten in het kader van ‘een leven lang leren’ kosten, inclusief de ontwikkeling en borging van een adequate structuur en organisatie om EVC-procedures af te nemen, bij benadering € 20.000,- tot € 25.000,- per afzonderlijk maatwerktraject. In dit bedrag zitten de kosten van een aanvangsinvestering verwerkt om de benodigde EVC-infrastructuur te realiseren. Is de EVC-infrastructuur eenmaal gerealiseerd, dan worden vervolgens de vaste kosten aanmerkelijk verlaagd en is een indicatie van € 10.000,- per maatwerktraject naar de inschatting van de Taskforce reëel. Uitgaande van een omslagpunt bij zo’n

500 maatwerktrajecten en van de ambitie om gedurende de pilotperiode in Zeeland minimaal 1000 afzonderlijke maatwerktrajecten te realiseren, betekent dit een totale investering van € 1,5 tot € 2 miljoen.

Met betrekking tot de ontwikkeling van afstandsleren in Zeeland pleit de Taskforce ervoor een businesscase te ontwikkelen, gericht op de haalbaarheid en marktwaardigheid van de ontwikkeling van digitale educatieve diensten voor en door onderwijsinstellingen. Mogelijk kan in dit kader gebruikgemaakt worden van de expertise op dit terrein van de Open Universiteit Nederland, die ook in Vlissingen een vestiging heeft.

ad c) Kostenberekeningen voor de ontwikkeling van een nieuwe niche-opleiding tonen aan dat de ontwikkelkosten in combinatie met de meerjarige aanloopverliezen (groepsvulling bij start opleiding) € 1,4 tot € 1,5 miljoen bedragen. Het is reëel een deel van deze kosten (25–30%) bij de betrokken onderwijsinstellingen zelf te beleggen, waarmee een maximale pilotbijdrage van € 1 miljoen per niche resteert.

ad d) De kosten bij een fusie tussen het ROC Westerschelde en het ROC Zeeland bestaan uit twee componenten. Ten eerste de gebruikelijke kosten, die gepaard gaan met het formeel fuseren van twee (onderwijs)instellingen. Daarnaast de kosten, die voortvloeien uit de ombuigingsoperatie om beide instellingen financieel gezond te maken. Op basis van voorliggende begrotingen en daaraan verbonden bezuinigingen op de personele formatie, hebben beide ROC's zichzelf voor de komende jaren een besparing van elk ongeveer € 2,5 miljoen opgelegd. De ervaring leert dat elke euro ombuiging één euro investering vraagt.

Aanbeveling 8 (aan de minister van OCW): creëer de (financiële) randvoorwaarden om de pilot succesvol te laten zijn.

3.3 Overige adviezen

Met het oog op versterking van de Zeeuwse kennisinfrastructuur zijn de volgende niet-benoemde onderwerpen naar de opvatting van de Taskforce eveneens van belang:

De Taskforce adviseert de provincie Zeeland, in samenwerking met de Hogeschool Zeeland, de Roosevelt Academy en SCOOP, om te komen tot de ontwikkeling en implementatie van een ‘vertrekkersvolgsysteem’, waarbij vertrekkende Zeeuwse jongeren in beeld worden gebracht, gevolgd in hun ontwikkeling en op basis van gerichte arbeidsmarktperspectieven worden benaderd om naar Zeeland terug te keren.

Met betrekking tot bijstelling van het imago van Zeeland stelt de Taskforce een tweesporenbeleid voor. De provincie Zeeland wordt geadviseerd om het algemene imago van Zeeland ter hand te nemen, gericht op toenemende vestigingsbereidheid van nieuwe bedrijven en inwoners. Wat betreft het imago van het Zeeuwse onderwijs wordt de instellingen voor mbo en hbo geadviseerd de handen ineen te slaan en een gezamenlijk actieplan richting het regionale voortgezet onderwijs vorm te geven.

Tot slot wijst de Taskforce de Zeeuwse instellingen voor beroeps- en hoger onderwijs expliciet op de kansen en mogelijkheden van onderwijsgerelateerde ontwikkelingen in de regio Zuidwest-Nederland, zoals het Topinstituut Logistiek in Breda en de Bèta-campus in Terneuzen.

3.4 Overwegingen bij implementatie

‘Plans are nothing, it’s all about planning’, zei generaal Eisenhower. Om tot een daadwerkelijke start van de implementatie van het voorliggende advies te komen, geeft de Taskforce dan ook graag enkele overwegingen mee aan zijn opdrachtgever, de minister van OCW.

De urgentie van de Zeeuwse problematiek is hoog en de tijd gaat snel. De Taskforce nodigt de minister van OCW van harte uit om het advies over te nemen en de uitvoering ervan vervolgens met spoed te beleggen bij de betrokken partijen. Zij zullen het immers zelf moeten doen!

Daarbij doet de Taskforce een suggestie aan de minister van OCW: verleen betrokken partijen tot medio mei 2010 de tijd om in onderlinge afstemming zelf een geschikte ‘onderwijsautoriteit’ voor te

dragen. Vanzelfsprekend ligt de uiteindelijke beoordeling van geschiktheid en de benoeming van de ‘onderwijsautoriteit’ bij de minister zelf. Indien de betrokken partijen er niet in slagen om binnen de aangegeven periode met een geschikte kandidaat te komen, wijst de minister deze zelf voor 1 juni 2010 aan.

4 Demografie

4.1 Demografie

Steeds meer gemeenten in Nederland worden nu al geconfronteerd met de gevolgen van krimp of zullen hier in de toekomst mee te maken krijgen. Krimp kan leiden tot leegstand in de woonomgeving, terugval van economische activiteit en het opheffen van onderwijsvoorzieningen. Krimp kan echter ook positieve effecten hebben op natuur, milieu en landschap. Zeeland is een regio waar krimp al actueel is. Deze paragraaf schetst de omvang en gevolgen van de demografische ontwikkelingen in Zeeland.

Krimp: wat is dat?

De Taskforce Zeeland hanteert een brede definitie van krimp, waarbij verschillende typen krimp zijn te onderscheiden:

- daling van de bevolking;
- daling van het aantal huishoudens;
- daling van de omvang van de potentiële beroepsbevolking;
- daling van het aantal jongeren (0–19 jaar);
- daling van het aantal hoger opgeleiden.⁷⁾

Krimp is aldus een verzamelterm die betrekking heeft op een combinatie van ontgroening, vergrijzing en bevolkingsdaling.

4.1.1 *Krimp in Europees perspectief*

Krimp wordt in Europa een steeds realistischer perspectief. In een aantal Europese landen, vooral in Centraal- en Oost-Europa, daalt de omvang van de totale bevolking al, terwijl de prognose is dat in de toekomst steeds meer Europese regio's met bevolkingskrimp te maken zullen krijgen. Een verklarende factor is het gegeven dat het groeitempo van de wereldbevolking structureel afneemt doordat het gemiddelde kindertal al decennialang daalt.

⁷⁾ Werkgroep Partij van de Arbeid, 'Een sociaal perspectief voor de demografische opgave in Nederland', zie <http://www.lokaalbestuur.02.swis.nl>, 14 juni 2009

In Europa zal naar verwachting tot 2035 de bevolking van de 27 lidstaten nog doorgroeien naar 520 miljoen inwoners. Daarna zal de bevolking gaan dalen, evenals het aantal huishoudens, waarmee Europa een voorloper wordt op het gebied van krimp. Kortom, er is sprake van een demografische omslag, die een omslag in denken en beleid noodzakelijk maakt.

4.1.2 Krimp in Nederland

Volgens recente prognoses van het CBS zal de bevolking in Nederland van de huidige 16,5 miljoen nog doorgroeien naar een maximale omvang van 17,5 miljoen, te bereiken rond het jaar 2038. Daarna zal bevolkingsdaling intreden.⁸⁾ In 2040 is naar verwachting een kwart van de bevolking 65 jaar of ouder. In totaal krijgt 57% van de gemeenten met een krimpende bevolking te maken.

Bevolkingskrimp heeft zich in Nederland voor het eerst gemanifesteerd aan de ‘randen’ van het land: in Zuid-Limburg, Zeeuws-Vlaanderen en Noordoost-Groningen. De voorspelling is dat bevolkingskrimp zich ook steeds meer in de centraal gelegen gebieden van Nederland zal voltrekken.

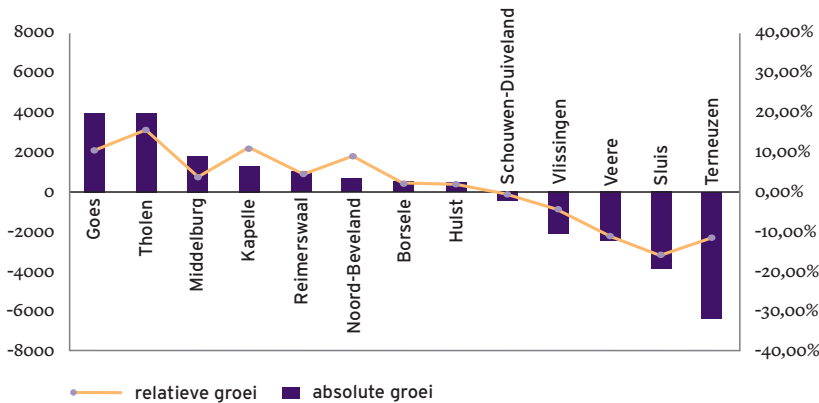
4.1.3 Krimp in Zeeland

Per 1 januari 2009 telde Zeeland 380.984 inwoners (2,31% van het totale aantal inwoners in Nederland).⁹⁾ Zeeland is een van de regio's waar krimp zich op dit moment al manifesteert, zij het niet in de hele regio. In het door de provincie Zeeland uitgebrachte rapport ‘Onverkende paden. Uitdagingen voor de provincie Zeeland door de veranderende bevolkingsopbouw’ (2009) wordt geconstateerd dat de bevolkingsopbouw van Zeeland gaat veranderen. De bevolking groeit nauwelijks en ook de groei van het aantal huishoudens neemt af. Op regionaal en lokaal niveau komt in sommige delen van Zeeland al krimp voor en neemt de bevolkingsomvang van een aantal Zeeuwse kernen af. Figuur 1 schetst dit beeld.

8) Nimwegen, I. van & Heering, L., ‘Van groei naar krimp: een demografische omslag. Samenvatting en discussie’, Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, 2009.

9) Provincie Zeeland, ‘Versterken, vernieuwen, verbinden; sociaal-economische schets Zeeland’, 2009.

Figuur 1: Ontwikkeling bevolking Zeeuwse gemeenten 2007-2030 ¹⁰⁾

De verwachting is dat tot 2025 de bevolking van Zeeland stabiel blijft op ongeveer 380.000 inwoners. Na 2025 zal er een geleidelijke daling intreden tot 355.000 inwoners. Tot 2030 laat de bevolkingsontwikkeling echter grote regionale verschillen zien:

- Gemeenten zoals Tholen, Kapelle, Reimerswaal, Borsele, Middelburg, Goes en Noord-Beveland zullen blijven groeien.
- Vlissingen, Veere, Sluis en Terneuzen zullen (verder) krimpen.
- Schouwen-Duiveland en Hulst zullen naar verwachting stabiel blijven.

Daling van de omvang van de potentiële beroepsbevolking en vergrijzing

Er is sprake van vergrijzing en van daling van het aantal mensen in de leeftijd van 20 tot 64 jaar. Deze vergrijzing van de beroepsbevolking zorgt voor een uitstroom van oudere werknemers en zal in de komende periode sterk groeien.¹¹⁾ Al jaren is Zeeland de meest vergrijpsde provincie van Nederland. Van de inwoners van Zeeland is 17% 65 jaar of ouder, terwijl dit percentage landelijk 14% bedraagt. Vergeleken met landelijke cijfers is er sprake van een overschot aan inwoners vanaf 55 jaar en een tekort aan jongeren in de categorie 20 tot en met 29 jaar. Ook de leeftijdscategorie 30 tot en met 44 jaar is vergelijkenderwijs ondervertegenwoordigd. Voorzien wordt dat tot 2030

10) Provincie Zeeland, 'Onverkende paden. Uitdagingen voor de provincie Zeeland door de veranderende bevolkingsopbouw', Zierikzee, 2008.

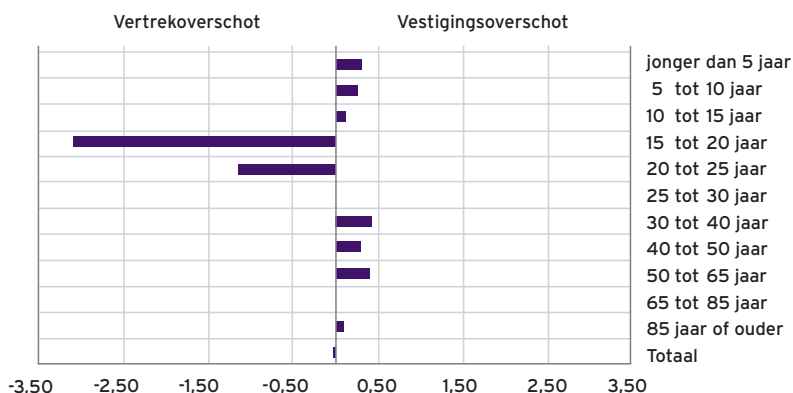
11) idem, p. 38–39.

deze tendensen zich versterkt zullen doorzetten. In 2030 zal in Zeeland het aantal 15 tot 64-jarigen met 11% zijn gedaald (landelijk: 7%). Het aandeel 65-plussers zal ook in 2030 in Zeeland groter zijn dan in Nederland (27% versus 23%). Uit de gesprekken die de Taskforce Zeeland heeft gehouden met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven blijkt dat zij zich bewust zijn van de voornoemde demografische ontwikkelingen en zich in het bijzonder ernstig zorgen maken over de toenemende vergrijzing van hun personeelsbestand.

Daling van het aantal jongeren (0 tot 19 jaar)

De verwachting is dat tussen 2006 en 2030 het aantal 0 tot 14-jarigen in Zeeland daalt met 15% (landelijk – 8%). Figuur 2 toont bijkomend aan dat in de leeftijdscategorie 15 tot 25 jaar het vertrekoverschot hoog is.

Figuur 2: Migratiesaldo 2007 per leeftijdscategorie voor de provincie Zeeland (Bakker en Louwerse, 2009)

Het vertrekoverschot en de ‘weglek’ van Zeeuwse jongeren worden nader besproken in paragraaf 4.3.6.

De combinatie van demografische ontwikkelingen in Zeeland zal in 2040 naar verwachting de volgende veranderingen voor het absolute aantal inwoners per leeftijdscategorie tot gevolg hebben:

	0-20 jaar	20-65 jaar	65 jaar of ouder
2010	89.358	221.859	70.186
2040	82.388	183.584	103.724

Tabel 1: Prognose inwoneraantallen per leeftijdscategorie voor de provincie Zeeland, 2010 en 2040
(Regionale Prognose Kerncijfers 2009-2040 (CBS Statline / PBL 25-11-2009)

4.1.4 *Gevolgen van de demografische ontwikkelingen voor het Zeeuwse onderwijs*

Figuur 3 (volgende pagina) laat zien dat de instroom in het voortgezet onderwijs vanaf 2015 gaat afnemen.¹²⁾ Uit de ‘Sociale Atlas Zeeland 2009’ blijkt dat er al vanaf 2005 een afname van het aantal leerlingen in Zeeuws-Vlaanderen is ingezet.¹³⁾

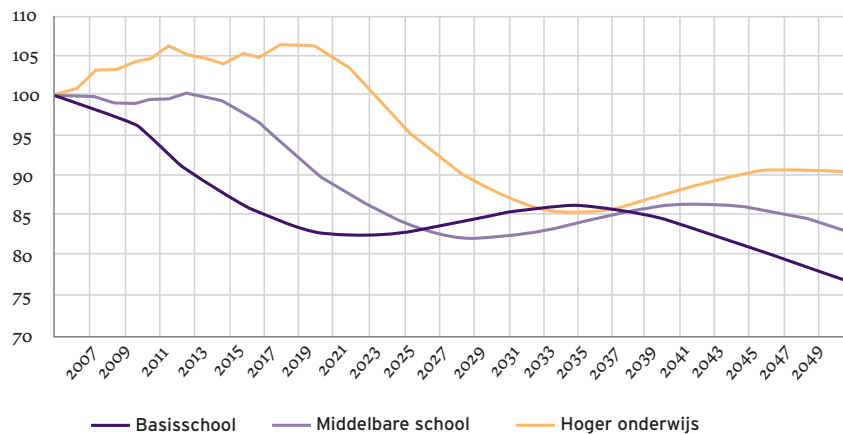
Voor het Zeeuwse middelbaar beroepsonderwijs wordt vanaf 2015 een daling van het aantal leerlingen voorzien. Uit cijfers van het CFI blijkt dat het aantal afgestudeerden van het ROC Westerschelde en het ROC Zeeland tussen 2003 en 2007 is gedaald. Onduidelijk voor de Taskforce is in hoeverre deze terugloop van mbo-gediplomeerden door een verminderde instroom dan wel door een toename van de uitval is veroorzaakt.

Tot 2020 wordt voor het Zeeuwse hoger onderwijs een beperkte groei van de instroom voorspeld, wat mede wordt verklaard door een geleidelijke stijging van het gemiddelde opleidingsniveau van jongeren in Zeeland. Omdat de Roosevelt Academy haar studenten voor het overgrote deel werft buiten Zeeland, is deze instelling relatief ongevoelig voor regionale demografische ontwikkelingen.

12) Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling, ‘Sociale staat van Zeeland’, Vlissingen, 2009.

13) Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling ‘Sociale Atlas Zeeland 2009’, Middelburg, 2009.

Figuur 3: Relatieve ontwikkeling omvang schooljeugd, 2007 = 100 (Provincie Zeeland, 2008)

4.1.5 Opleidingsniveau Zeeuwse bevolking

Het gemiddelde opleidingsniveau van de Zeeuwse bevolking tussen de 15 en 64 jaar is lager dan het landelijk gemiddelde, zo blijkt uit onderstaande tabel. Het percentage hoger opgeleiden (hbo, wo) bedraagt in Zeeland 18% en in Nederland 26%. Het percentage middelbaar opgeleiden (havo/vwo, mbo) in Zeeland is hoger dan in Nederland (47% versus 41%), evenals het percentage lager opgeleiden (34% versus 32%).

Tabel 2: Opleidingsniveau totale bevolking 15-64 jaar (gemiddelde 2006-2008) ¹⁴⁾

Bron: CBS Statline, bewerking Scoop

	% lager onderwijs	% middelbaar onderwijs	% hoger onderwijs
Borsele	30% (-)	53% (++)	15%
Goes	29% (-)	46%	23% (+)
Hulst	31%	45%	23% (+)
Kapelle	33%	50%	17%
Middelburg	31%	44%	24% (+)
Noord-Beveland	-	-	-
Reimerswaal	39% (+)	48%	12% (-)
Schouwen-Duiveland	41% (++)	42% (-)	16%
Sluis	32%	50% (+)	17%
Terneuzen	35%	47%	17%
Tholen	37%	47%	16%
Veere	31%	48%	20%
Vlissingen	34%	48%	17%
Zeeland	34%	47%	18%
Nederland	32%	41%	26%

4.2 Zeeland als sociaaleconomische entiteit

4.2.1 De Zeeuwse economie

Zeeland kende in 2007 een provinciaal BBP van € 10,6 miljard. Dit is 2,11% van het landelijke BBP van € 504,6 miljard. De verdeling over de vier sectoren was als volgt:

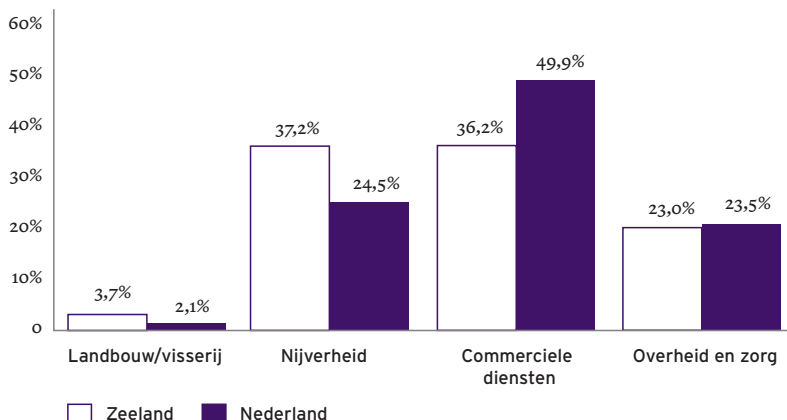
Uitgedrukt per hoofd van de bevolking was het BBP in Zeeland 9% lager dan landelijk (€ 28.000,- versus € 30.800,- per inwoner). Dit gegeven is te verklaren uit het feit dat meer Zeeuwen buiten Zeeland werken dan er mensen van buiten Zeeland in Zeeland werken. De toegevoegde waarde die Zeeuwen die elders werken voortbrengen wordt immers niet in Zeeland gerealiseerd.

Van de 167.000 werkende Zeeuwen zijn er bijna 136.000 werkzaam in de industrie- en dienstensector.¹⁵⁾ Zeeland is de enige Nederlandse provincie waar de industriële sector groter is dan de commerciële

14) Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling, 'Sociale Atlas Zeeland 2009', 2009, p. 17.

15) http://www.zeeland.nl/werken_ondernemen/werkgelegenheid/industrie_havens

Figuur 4: Percentageverdeling provinciaal BBP Zeeland per sector, 2007 (CBS)

dienstverlening. In belangrijke mate is de chemische industrie, die 15% van het Zeeuwse BBP voor haar rekening neemt, hiervoor verantwoordelijk. Bedrijfstakingen met een hoge toegevoegde waarde en beperkte inzet van arbeid oefenen een opwaartse druk uit op het BBP per provincie. Dit geldt voor Zeeland in het bijzonder voor kapitaalintensieve bedrijven in de procesindustrie en de chemische industrie (De regionale economie 2007, CBS). Op deze terreinen huisvest Zeeland een aantal multinationals (o.a. Dow Chemical, Yara, Cargill).

Handel, zorg en industrie zijn belangrijke sectoren in de Zeeuwse economie. Vergeleken met de Nederlandse bedrijvigheid zijn industrie, horeca en landbouw oververtegenwoordigd. De financiële en zakelijke dienstverlening zijn daarmee vergeleken ondervertegenwoordigd.

De bedrijvigheid in de regio kent een grote vertegenwoordiging vanuit het MKB (30.000 bedrijven, waarvan 12.000 ZZP, 120 aangesloten branches en een zelfstandige agrarische sector, georganiseerd in de ZLTO). Zeeland telt in het bijzonder veel kleine bedrijven met drie tot vijf werknemers.¹⁶⁾

¹⁶⁾ Informatie verkregen bij MKB Zeeland.

In een vergelijkend onderzoek naar economische prestaties, groei en kracht ('Regio top 40; economisch presteren van het regionale bedrijfsleven', 2008) plaatst Rabo van de in totaal veertig regio's Zeeuws-Vlaanderen op een 31^e en 'overig Zeeland' op een 14^e plaats. Over de periode 1996–2007 blijft de gemiddelde groei van de Zeeuwse economie (2,4%) achter bij de gemiddelde landelijke groei (2,8%) ('De regionale economie' 2007, CBS).

4.2.2 *Het economisch DNA van Zeeland*¹⁷⁾

Zeeland heeft zich vanuit het verleden ontwikkeld tot een provincie waarin procesindustrie, havenlogistiek, recreatie en toerisme relatief sterke economische dragers zijn. Dit naast een behoorlijk grote bouwsector en een gezichtsbepalende agrarische industrie en visserij-industrie. Omdat Zeeland een vergrijzende provincie is, is er ook een relatief grote zorgsector, die momenteel veel banen creëert.

Zeeland is van oudsher een provincie waarin geproduceerd wordt. Van landbouw en visserij, chemische producten en energie tot en met complete schepen. Productie van tastbare goederen zit dan ook, vergeleken met andere delen van Nederland, zeer sterk in het economisch DNA van Zeeland. Vanuit de economie en de arbeidsmarkt bezien brengt dit een aantal specifieke effecten met zich mee (bron: 'Sociaal Economische Atlas Zuidwest-Nederland', 2008):

- Er zijn veel productiebanen, dienstverlenende banen en zorgbanen op (v)mbo-niveau.
- De vraag naar (v)mbo-opgeleide technici is hoog en in Zeeland relatief groter dan in de rest van het land; overal waar geproduceerd wordt zijn immers technici nodig voor installatie en onderhoud.
- De Zeeuwse arbeidsmarkt ondervindt sterker de nadelen van de opdrogende instroom van leerlingen in technische opleidingen dan in andere delen van Nederland.
- Hoogwaardige zakelijke dienstverlening heeft zich in Zeeland nooit sterk ontwikkeld. Dit komt mede doordat de feitelijke zeggenschap van grote productiebedrijven en logistieke bedrijven veelal elders is belegd.
- Er zijn relatief weinig hbo- en wo-banen in Zeeland. Door de geringe absolute omvang van de beroepsbevolking in Zeeland is er ook geen echte 'markt' voor academische topbanen. Hoogopgeleide, ambitieuze jongeren trekken weg.

¹⁷⁾IMPULS, 'NV Economische Impuls Zeeland', z.j.

- Er is naar Zeeland een significant hogere toestroom van gepensioneerden dan naar veel andere delen van Nederland. Dit resulteert in een demografische scheefgroei in de bevolkingsopbouw.
- De huidige economische crisis wordt wereldwijd het eerst gevoeld in productiesectoren en havenlogistieke sectoren. Daarom reageert de Zeeuwse economie sterk op de crisis.

In het algemeen kan worden gesteld dat veel Zeeuwse economische activiteiten en daarmee gepaard gaande functies laag in de economische waardeketen zitten.¹⁸⁾ Daarom is het gemiddelde inkomen in Zeeland relatief (te) laag in verhouding tot de absolute omvang van de aanwezige bedrijvigheid. IMPULS, de Zeeuwse economische ontwikkelingsmaatschappij, benadrukt in dit verband het belang voor het Zeeuwse bedrijfsleven om geleidelijk hoger in de economische waardeketen te klimmen.

4.2.3 *Arbeidsmarkt en werkgelegenheid*¹⁹⁾

Over 2008 telde de Zeeuwse beroepsbevolking gemiddeld 167.000 personen. Een onderverdeling van werkgelegenheid per sector in Zeeland laat zien dat de meeste banen worden vervuld binnen handel, industrie en gezondheidszorg & welzijn.

Eind november 2009 telden de Zeeuwse CWI's 1.209 vacatures. Dat is 2,9% van het landelijke aantal van 41.809. Ten opzichte van november 2008 is het aantal openstaande vacatures in Zeeland met 505, ofwel 29%, gedaald. Landelijk daalde het aantal vacatures met 21%. De regionale gevolgen van de kredietcrisis openbaren zich hier duidelijk.

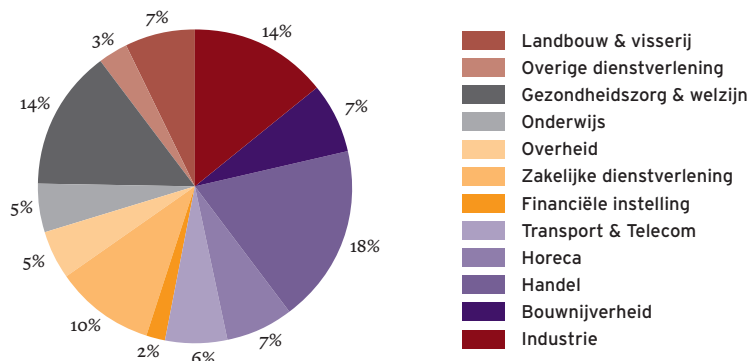
De vacatures in Zeeland betreffen voor 48% beroepen op een elementair en lager opleidingsniveau, voor 42% beroepen op middelbaar niveau en voor 10% beroepen op hoger niveau.

Alhoewel er in vergelijking met ultimo 2008 een duidelijke verruiming heeft plaatsgevonden, blijkt dat de arbeidsmarkt in Zeeland voor de middelbare beroepen ultimo 2009 nog steeds aan de krappe kant was. Zo was er krapte met betrekking tot weg- en waterbouwkundige beroepen, middelbare algemeen verzorgende beroepen, middelbare beveiligingsberoepen, middelbare elektrotechnische

18) Kamer van Koophandel, 'Zuidwest Nederland in cijfers', z.j.

19) Provincie Zeeland, 'Sociaaleconomische analyse Zeeland', 2009.

Figuur 5: Werkgelegenheid naar sector in de provincie Zeeland

beroepen, middelbare procestechnische beroepen, middelbare weg- en waterbouwkundige beroepen en middelbare werktuigbouwkundige beroepen en – in mindere mate – middelbare administratieve beroepen (automatisering), middelbare bouwkundige beroepen, middelbare commerciële beroepen en middelbare metaalkundige beroepen. De arbeidsmarkt was daarentegen ruim wat betreft lagere transportberoepen, bouwkundige beroepen, verkoopberoepen en middelbare administratieve beroepen.

4.3 Onderwijs

4.3.1 Beschrijving onderwijsvoorzieningen

Voor voortgezet onderwijs moet in Zeeland gereisd worden naar de vier stedelijke gebieden of naar dragende kernen. Per 1 oktober 2008 zijn er in Zeeland 28 locaties voor voortgezet onderwijs, inclusief praktijkonderwijs, die gezamenlijk onderwijs verzorgen voor 20.818 leerlingen.²⁰⁾

Van alle leerlingen in leerjaar 3 van Zeeuwse scholen voor voortgezet onderwijs volgt 59% het vmbo (landelijk: 55%). Van hen volgt 15% de vmbo – theoretische leerweg (landelijk: 18%).²¹⁾

20) Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling, 'Sociale staat van Zeeland', Vlissingen, 2009.

21) Idem

In Zeeland bezoekt 21% van de leerlingen in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs de havo (landelijk: idem) en 18% het vwo (landelijk: 21%). ²²⁾

Middelbaar beroepsonderwijs in Zeeland wordt verzorgd door vier onderwijsinstellingen:

Tabel 3: Overzicht instellingen middelbaar beroepsonderwijs Zeeland

Instelling	Hoofdvestiging	Overige locaties	Aanbod	Aantal leerlingen ²³⁾
AOC Edudelta	Goes	Barendrecht, Middelharnis,	Agrarisch onderwijs (mbo + vmbo)	978 (geen uitsplitsing naar locatie)
Hoornbeeck College	Amersfoort	Apeldoorn, Goes, Kampen, Rotterdam	Economie, Gezondheidszorg, Techniek, Welzijn	4559 (geen uitsplitsing naar locatie)
ROC Westerschelde	Terneuzen	Hulst, Oostburg	Economie, Techniek, Zorg / Welzijn / Onderwijs, Educatie	2722
ROC Zeeland	Vlissingen	Goes, Middelburg, Tholen, Zierikzee	CIOS, Economie, Educatie, Horeca, Toerisme & Voeding, ICT & Elektro, Maritiem, Techniek, Welzijn, Zorg	8048

Het Hoornbeeck College verzorgt onderwijs op reformatorische grondslag.

Hoger onderwijs wordt in Zeeland verzorgd door de Hogeschool Zeeland en de Roosevelt Academy. Daarnaast kent de Open Universiteit Nederland een Studiecentrum Vlissingen, gehuisvest in de Hogeschool Zeeland.

²²⁾ Idem.

²³⁾ Voorlopige cijfers per 01/10/2009 (DUO – CFI).

Tabel 4: Overzicht instellingen hoger onderwijs Zeeland

Instelling	Hoofdvestiging	Overige locaties	Aanbod	Aantal studenten ²⁴⁾
Hogeschool Zeeland	Vlissingen	Terneuzen	Economie, Educatie, Techniek, Zorg & Welzijn.	4002
Roosevelt Academy	Middelburg	---	Bachelor in Liberal Arts and Sciences	535

4.3.2 Regulier onderwijsaanbod

De betreffende onderwijsinstellingen beschouwen het verzorgen van een goed, regulier basisaanbod als hun kernactiviteit. Om de regionale kennisinfrastructuur zo goed mogelijk te bedienen hechten onderwijsinstellingen – met uitzondering van de Roosevelt Academy – aan het aanbieden van een breed aanbod. Men loopt daarbij wel aan tegen de grenzen van de kleine aantallen. Voor een deel wordt dit opgelost door het onderwijsaanbod binnen de eigen instelling slim te clusteren en/of het onderwijs op zo'n manier aan te bieden dat het onderwijs kostendekkend kan plaatsvinden.

Zeeuwse instellingen voor middelbaar en hoger beroepsonderwijs kiezen vanuit hun wens om de regionale kennisinfrastructuur zo goed mogelijk te bedienen bewust voor het (ook) aanbieden van niet-kostendekkende opleidingsvarianten. Uit gesprekken met de Taskforce en uit documentanalyse blijkt dit in het bijzonder te gelden voor het ROC Westerschelde, het ROC Zeeland en de Hogeschool Zeeland. Deze keuze leidt tot een aantal dilemma's, zoals kwantiteit versus kwaliteit en breedte van aanbod versus financiële haalbaarheid. De maatschappelijke noodzaak van een goed en breed onderwijsaanbod in het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs wordt door alle partijen benadrukt. Tegelijkertijd ontvangt de Taskforce signalen dat overheden en bedrijfsleven vinden dat het regionale onderwijsaanbod tussen Zeeuwse onderwijsinstellingen onvoldoende wordt afgestemd. Ook binnen onderwijsinstellingen zelf is soms sprake van onevenwichtigheden, al heeft dit voor een deel met autonome opleidings-

24) Voorlopige cijfers per 01/10/2009 (DUO – CFI).

keuzes van leerlingen/studenten te maken. Zo is bijvoorbeeld de instroom in het CIOS van het ROC Zeeland onevenredig groot in relatie tot de instroom in de techniekopleidingen van dezelfde instelling. Dit, terwijl binnen de technieksector een grote vraag naar mbo-gediplomeerden bestaat.

4.3.3 Doorlopende leerlijnen en ‘een leven lang leren’

Goed ontwikkelde doorlopende leerlijnen tussen vmbo – mbo en mbo – hbo dragen in hoge mate bij aan een verhoging van de kwantitatieve en kwalitatieve doorstroom van leerlingen en daarmee aan een verhoging van het gemiddelde regionale opleidingsniveau. Het enkele jaren geleden door de provincie geïnitieerde project Longitudinale Aansluiting Zeeland (LAZ), dat gericht was op de ontwikkeling van doorlopende leerlijnen tussen vmbo – mbo – hbo, heeft de beoogde doelen in termen van verbetering van doorstroom nauwelijks gerealiseerd. Volgens directbetrokkenen was een combinatie van complexiteit, uiteenlopende belangen en onvoldoende doorzettingsmacht hier debet aan. Bij zijn rondgang heeft de Taskforce weinig succesvolle voorbeelden van Zeeuwse doorlopende leerlijnen, gebaseerd op curriculaire aansluiting en ‘warme overdracht’ van leerlingen/studenten, aangetroffen. Dit alles laat onverlet dat er leerlingen/studenten doorstromen naar vervolgonderwijs.

De Taskforce heeft niet de hand kunnen leggen op gegevens die de doorstroom vanuit het Zeeuwse vmbo naar het mbo weergeven. Op basis van contact met SCOOP, het Zeeuws Instituut voor Sociale & Culturele Ontwikkeling, blijkt dat de opzet van een regionaal systeem tot monitoring van leerlingbewegingen tussen diverse onderwijsniveaus in ontwikkeling is.

Eén mogelijkheid om vanuit beroeps- en hoger onderwijs bij te dragen aan de verdere economische ontwikkeling van Zeeland betreft onderwijsarrangementen in het kader van ‘een leven lang leren’. Trajecten in dit kader, veelal in de vorm van contractonderwijs, vragen om een intensieve afstemming tussen onderwijs enerzijds en bedrijfsleven en non-profitsector anderzijds. Het valt de Taskforce op dat onderwijsaanbod gericht op werkenden slechts beperkt vorm krijgt binnen Zeeuwse onderwijsinstellingen. Zo blijkt uit beleidsplannen en meerjarenbegrotingen dat er, met uitzondering van het AOC Edudelta en het ROC Westerschelde, nauwelijks aandacht is voor de ontwikkeling en uitvoering van onderwijsaanbod in het teken van ‘een leven lang leren’. Het ROC Westerschelde daarentegen

behaalt een kwart van zijn inkomsten uit de bekostiging van onderwijsaanbod voor werkenden.

Deze beperkte focus op ‘een leven lang leren’ is ten dele verklaarbaar. Zo is het Zeeuwse MKB vooralsnog sterk gefragmenteerd en beperkt georganiseerd. ‘Het Loket’, een provinciaal geïnitieerd project dat tegemoetkomt aan de behoefte van Zeeuwse bedrijven en instellingen om medewerkers dicht bij huis een goede opleiding of training te laten volgen en daarbij het bedrijfsleven en het onderwijs te verbinden, heeft ook recent tot slechts beperkte resultaten geleid. Ook bij dit project speelden complexiteit, uiteenlopende belangen en onvoldoende doorzettingsmacht een belangrijke rol. Tegelijkertijd versterken de demografische ontwikkelingen en de toenemende vraag van het bedrijfsleven naar hoger gekwalificeerd personeel de noodzaak voor het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs om zich op dit terrein nadrukkelijker als partner te profileren. Het gegeven dat de Hogeschool Zeeland recent een EVC-certificering heeft behaald is in dit kader een positieve ontwikkeling.

Technocentrum Zeeland heeft het afgelopen decennium een belangrijke rol gespeeld en expertise opgebouwd met het coördineren en aansturen van projecten tussen bedrijven en onderwijsinstellingen, met daarbij een sterke gerichtheid op het technisch domein. In verband met aflopende bekostiging vanuit het Ministerie van EZ dreigen de landelijke Technocentra, en daarmee ook de vestiging in Zeeland, te verdwijnen.

4.3.4 Onderwijskwaliteit

Recente gegevens uit landelijke benchmarks en bevindingen uit gesprekken met bedrijfsleven en overheden bieden de Taskforce voldoende basis om te stellen dat de kwaliteit van het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs in essentie op orde is. Zo staan 7 van de 22 onderzochte opleidingen van de Hogeschool Zeeland op nummer 1 in de ‘Keuzegids Hoger Onderwijs 2010’ en heeft de Roosevelt Academy recent een excellente beoordeling van de NVAO ontvangen.

Op 1 februari 2010 heeft de Onderwijsinspectie op haar website een lijst gepubliceerd van mbo-opleidingen van onvoldoende kwaliteit. Hiervan is sprake als de kwaliteit van het onderwijs zeer zwak is en/of de examinering onder de maat. In totaal worden door de Onderwijsinspectie 64 van de meer dan 11.000 opleidingen als ‘onvoldoende’ bestempeld. Geen van deze onvoldoendes betreft een Zeeuwse opleiding.

4.3.5 Opleidingsniches

Binnen het Zeeuwse middelbaar en hoger beroepsonderwijs is een beweging ingezet naar de ontwikkeling en realisatie van opleidingsniches. De Taskforce traceerde de volgende niches:

- watermanagement ('Delta Academy');
- duurzame energie;
- nucleaire energie;
- maintenance;
- vitaliteitsmanagement & toerisme;
- sport- en bewegingseducatie;
- maritiem.

Deze niches zijn zeer uiteenlopend van aard, omvang en rijpheid: van een bilaterale samenwerkingsvorm tussen twee onderwijsinstellingen (Vitaliteitsmanagement & Toerisme) tot meer complexe samenwerkingsverbanden tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven (Maintenance, Nucleaire energie), van aanvraag (Sport- en bewegingseducatie) tot uitvoering (Watermanagement, Maintenance, Vitaliteitsmanagement & Toerisme).

Een deel van de voornoemde opleidingsniches is in lijn met regionaal georiënteerde economische ontwikkelingsplannen, zoals 'Pieken in de Delta'. Naast de genoemde nicheontwikkeling ziet de Taskforce ook andere kansrijke regionale ontwikkelingen voor het Zeeuwse onderwijs, zoals de aanzet tot een Bèta-campus in Terneuzen, het Biopark Terneuzen, het Topinstituut Logistiek in Breda en de eerste ontwikkelingen op het gebied van zorgtoerisme in Zeeland (RP Care).

4.3.6 Afstand en reistijd tot onderwijsvoorzieningen, weglek van jongeren en afstandsonderwijs

Uit onderzoek van SCOOP²⁵⁾ blijkt dat afstand en reistijd tot onderwijsvoorzieningen in Zeeland een belangrijke rol spelen bij de opleidingskeuze die jongeren maken. Dit geldt in het bijzonder voor de Hogeschool Zeeland. Er bestaat een vrijwel lineaire relatie tussen het aandeel hbo-studenten dat kiest voor de Hogeschool Zeeland en de afstand en reistijd. Afstand tussen huis en instelling blijkt het aandeel hbo-studenten dat voor de Hogeschool Zeeland kiest voor 80% te voorspellen. Reistijd voorspelt dit aandeel voor 74%.

²⁵⁾ Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling 'Perspectieven voor de Hogeschool Zeeland', 2008.

Daarmee zijn reistijd en afstand belangrijke verklarende factoren voor de weglek van Zeeuwse studenten. Er is echter meer aan de hand.

Tabel 5: Havo-gediplomeerden, woonachtig in Zeeland en gediplomeerd tijdens studiejaar 2006-2007, die per 01/10/07 staan ingeschreven bij een hbo-instelling (CFI, bewerkt door SCOOP, 2010)

Regio	Kiest voor HBO in Zeeland	Kiest voor HBO buiten Zeeland	Totaal
Oosterschelderegio	125 (38%)	201 (62%)	326 (100%)
Walcheren	102 (49%)	106 (51%)	208 (100%)
Zeeuws-Vlaanderen	69 (36%)	124 (64%)	193 (100%)
Totaal Zeeland	296 (41%)	431 (59%)	727 (100%)

Weglek van Zeeuwse jongeren (havo- en vwo-gediplomeerden) wordt ook door andere factoren dan reistijd en afstand verklaard, zoals het simpelweg niet beschikbaar zijn van specifieke onderdelen binnen het totale aanbod van hoger onderwijs. Zo kent Zeeland geen brede universiteit en biedt de Hogeschool Zeeland niet alle denkbare opleidingsvarianten aan. Verder geven jongeren in gesprek met de Taskforce aan dat ook factoren als de aantrekkelijkheid van de provincie, het imago van Vlissingen, het lonken van de 'grote stad' en het arbeidsmarktperspectief (weinig 'topbanen') een belangrijke rol spelen bij hun keuzegedrag. Zoals jongeren zelf vertelden aan de Taskforce: 'Heb je ambities, dan ga je verhuizen'.

Ondanks het belang van de factoren afstand en reistijd tot onderwijsvoorzieningen constateert de Taskforce dat de ontwikkeling van afstandsonderwijs i.c. digitaal leren in het Zeeuwse beroepsonderwijs vooralsnog in de kinderschoenen staat.

4.3.7 Bedrijfsvoering en financiën

Op verzoek van de opdrachtgever heeft de Taskforce zich nader verdiept in de bedrijfsvoering en financiën van de Hogeschool Zeeland, de Roosevelt Academy, het ROC Westerschelde en het ROC Zeeland. Enerzijds door documentanalyse (jaarrekeningen, meerjarenbegroting), anderzijds door gesprekken met de onderwijsinstellingen over de aangeleverde informatie. De bevindingen op een rij²⁶⁾:

26) Kengetallen en signaleringsgrenzen gebaseerd op 'Financieel beleid van onderwijsinstellingen'; Rapport van de Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen (Commissie Don), 2009.

Hogeschool Zeeland:

- beeld bedrijfsvoering: goed zicht en grip op inkomsten en uitgaven, vooral door top-down gestuurde en technisch zeer onderbouwde bedrijfsvoering;
- financiële kengetallen (liquiditeit, solvabiliteit, rentabiliteit) op orde;
- aanvullend van belang:
 - Hogeschool Zeeland ontvangt over de periode 2008–2012 € 15 miljoen aan extra overheidsbekostiging voor innovatie.
 - De Claim Rekenschap drukt jaarlijks voor € 1,2 miljoen op de exploitatie.

Roosevelt Academy:

- beeld bedrijfsvoering: in control;
- financiële kengetallen: op orde, maar in hoge mate beïnvloed door onderstaande aanvullingen;
- aanvullend van belang:
 - Doordat de Roosevelt Academy niet volledig in de publieke financiering is opgenomen, derft ze jaarlijks de vastevoetmiddelen ten bedrage van € 1,2 miljoen (circa 20% van het totale budget); gehanteerde oplossingsstrategieën zijn vooralsnog niet succesvol, waardoor een impasse dreigt en druk op de financiële positie gaat ontstaan.
 - Het door de provincie Zeeland geïnitieerde Endowment Fund, waarmee beoogd wordt voornoemde gederfde inkomsten te compenseren, slaagt daar op dit moment om uiteenlopende redenen slechts voor ongeveer de helft in.

ROC Westerschelde:

- beeld bedrijfsvoering: onvoldoende zicht en grip op uitgaven en inkomsten, er wordt momenteel sterk ingezet op verbetering;
- financiële kengetallen: staan sinds 2008 onder druk en schommelen rond de minimum signaleringsgrenzen, voor alle indicatoren geldt een risicosignalering;
- aanvullend van belang:
 - In 2010 wordt een (nieuwe) reorganisatie voorzien met zeer beperkte financiële middelen voor sociaal beleid.

ROC Zeeland:

- beeld bedrijfsvoering: opgaande lijn in zicht en grip op uitgaven en inkomsten, maar nog niet optimaal;
- financiële kengetallen: solvabiliteit en liquiditeit vallen rond minimum signaleringsgrenzen, rentabiliteit is al enige jaren negatief;
- aanvullend van belang:
 - Het vraagstuk van niet-kostendekkende opleidingen speelt intern sterk.
 - De financieringsstrategie is deels gebaseerd op de beoogde verkoop van panden.
 - Nieuwe reorganisatie wordt voorzien.

4.3.8 *Bekostiging*

In Nederland is bekostiging van onderwijs, immers een publieke functie, bij uitstek een aangelegenheid van de (rijks)overheid. Lopende zijn activiteiten werd de Taskforce meerdere malen gewezen op het feit dat ten aanzien van de bekostiging van het beroeps- en hoger onderwijs in Zeeland ook de lokale en provinciale overheden en het regionale bedrijfsleven een substantiële bijdrage leveren. Voor lokale overheden komt deze bijdrage vooral tot uiting in zaken rondom huisvesting van onderwijsinstellingen. De provincie Zeeland ondersteunt het Zeeuwse beroeps- en hoger onderwijs al vele jaren substantieel. Enerzijds met ambtelijke ondersteuning, anderzijds met project-subsidies, deels verbonden aan projecten in lijn met het Akkoord Zeeuwse Kenniseconomie, en deels subsidies die instellingsgebonden projecten en activiteiten mogelijk maken. Zo heeft de Roosevelt Academy de afgelopen jaren een aanzienlijke bijdrage vanuit de provincie ontvangen en wordt de Hogeschool Zeeland voor een periode van vijf jaar (2008–2012) ondersteund met een jaarlijkse provinciale bijdrage van € 1 miljoen in het kader van onderwijs-innovatie. Ook het mbo mag op financiële betrokkenheid van de provincie rekenen.

Ten aanzien van het Zeeuwse bedrijfsleven geldt dat in het bijzonder de grote bedrijven (o.a. DOW Chemical, Delta) financieel bijdragen aan ontwikkelingen in het mbo en het hoger onderwijs. De Taskforce heeft noch een gedetailleerd, noch een uitputtend zicht op deze, in de tijd wisselende, bijdragen vanuit het bedrijfsleven, maar heeft op basis van beperkte informatie de indruk dat deze bijdragen aanzienlijk zijn.

Literatuuropgave

Centraal bureau voor de statistiek.

Percentageverdeling provinciaal BBP Zeeland per sector. 2007.

Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen (Commissie Don).

Rapport financieel beleid van onderwijsinstellingen. 2009.

Grensregio Vlaanderen – Nederland.

Operationeel Programma (OP) Interreg IV Grensregio Vlaanderen - Nederland 2007-2013. 2007.

Hogeschool Zeeland.

Opmaat; een leven lang leren in Zeeland. 2009.

IMPULS

NV Economische Impuls Zeeland', z.j.

Kamer van Koophandel.

Zuidwest Nederland in cijfers, z.j.

Kamer van Koophandel Zuidwest-Nederland.

Sociaal Economische Atlas Zuidwest-Nederland.

Middelburg, 2008.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Brief aan de Tweede Kamer, onderwerp 'Knelpunten Taskforce GROS'.

Den Haag, 2009.

Ministerie van Economische Zaken.

Pieken in de delta; gebiedsgerichte economische perspectieven.

Den Haag, 2006.

Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut.

Van groei naar krimp: een demografische omslag.

Samenvatting en discussie'. Amsterdam, 2009.

Nouwens, I. en Camp, H. van

Structuuranalyse arbeidsmarkt Euregio Scheldemond.

Maastricht, 2006.

Provincie Zeeland.

Onverkende paden; uitdagingen voor de provincie Zeeland door de veranderende bevolkingsopbouw'. Zierikzee, 2008.

Provincie Zeeland.

Versterken, vernieuwen, verbinden; sociaal-economische schets Zeeland. 2009.

Rapport van de Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen. Nota Financieel beleid van onderwijsinstellingen. 2009.

Rijk – VNG – IPO, Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling. Krimpen met kwaliteit. Den Haag, 2009.

Werkgroep Partij van de Arbeid.

Een sociaal perspectief voor de demografische opgave in Nederland. 2009.

Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling (SCOOP). Perspectieven voor de Hogeschool Zeeland. 2008.

Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling (SCOOP). Sociale Atlas Zeeland. Middelburg, 2009.

Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling (SCOOP). Sociale staat van Zeeland. Vlissingen, 2009.

Zuid Nederlands Grensoverleg.

Rapportage knelpunten aan de Zuid-Nederlandse grens; een verkenning van knelpunten door de grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden. Den Bosch, 2003.

Bijlage 1 Overzicht Gesprekspartners Taskforce Zeeland

1. Onderwijs

Albeda College:	- Renata Voss (lid CvB)
AOC Edudelta Groep:	- Herman Laros (voorzitter CvB) - Niek Barendregt (lid CvB)
Avans Hogeschool:	- Frans van Kalmthout (lid RvB) - Harry Weijs (secretaris RvB)
Da Vinci College:	- Max Hoefeijzers (voorzitter CvB)
Hogeschool Rotterdam:	- Gerard van Drielen (lid CvB)
Hogeschool Zeeland:	- Adri de Buck (voorzitter CvB) - Peter van Dongen (lid CvB) - Rien de Klerk (secretaris CvB) - Henk Zielstra (directeur Academie voor Educatie) - Edwin Torn Broers (directeur Academie voor Informatica, Communicatie en Logistiek)
Hoornbeeck College:	- M.F. van Leeuwen (voorzitter CvB)
NHTV:	- Hans Uiterwijk (voorzitter CvB) - Nico van Os (lid CvB)
Roosevelt Academy:	- Hans Adriaansens (dean) - Jorrit Snijder (managing director)
ROC West-Brabant:	- Rob Franken (voorzitter CvB)
ROC Westerschelde:	- Gertjan van der Brugge (voorzitter CvB) - George van Gimst (sectormanager Techniek) - Jean de Houck (sectormanager ZWO en Educatie) - Eric Kerckhaert (sectormanager Educatie) - Hans Meijer (interim-controller)

ROC Zeeland:	- Hennie van Meerkerk (voorzitter CvB) - Wim Muilenberg (lid CvB tot 01/10/09) - Marijn Nelen (lid CvB vanaf 01/10/09) - Jeroen van den Oord (directeur Cluster Techniek) - Carin Biesterbosch (directeur Cluster CIOS) - Jaap Gelok (voorzitter RvT)
Scheepvaart en Transport College:	- E. Hietbrink (voorzitter CvB)
Medezeggenschapsraden:	- Marjan Glas (voorzitter MR HZ) - Albert Stallaart (voorzitter MR ROCW) - Ronald Schroevers (voorzitter MR ROCZ)
Universiteit van Tilburg & Nijmegen School of Management:	- Frans Bookema

2. Overheid

Gemeente Antwerpen:	- Robert Voorhamme (schepen/wethouder Onderwijs)
Gemeente Goes:	- Sophie van 't Westeinde (wethouder Onderwijs)
Gemeente Terneuzen:	- Cees Liefting (wethouder Onderwijs) - Sandra Goosens (beleidsmedewerker)
Gemeente Middelburg:	- J. Schouwenaar (burgemeester) - H. van der Klinken (wethouder Onderwijs)
Gemeente Vlissingen:	- Voltallig college van B&W - H. van Houdt (gemeentesecretaris) - W. Zwamborn (projectleider Kenniswerf) - B. van der Waal (projectleider Kenniswerf)
Provincie Zeeland:	- Karla Peijs (CdK) - George van Heukelom (gedeputeerde Onderwijs) - Margriet van Groeningen (beleidsadviseur afdeling Economie) - Jongerenendktank

Ministerie van OCW:

- Ron van der Meer (plv. directeur Hoger Onderwijs & Studiefinanciering)
- Paul Oomens (plv. directeur Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie)
- Peter Laurens (senior beleidsmedewerker)
- Ber van Zaanen (senior beleidsmedewerker)

3. Bedrijfsleven

BZW – Zeeland:

- David Luteijn (voorzitter)
- Wies Saman (secretaris)

Delta NV:

- Annemieke Stallaert (public affairs)
- Robin ter Steeg (HRM)

Dow Chemical Terneuzen:

- Gerard van Harten (voorzitter RvB Dow Benelux)

NV Economische Impuls Zeeland:

- Koos de Vos (lid directie)

MKB – Zeeland:

- Louise Beduwe (regiomanager)

Zeeland Seaports:

- David Moolenburgh (algemene zaken & public affairs)

Bijlage 2 Geraadpleegde instellingsdocumenten

Onderwijs

Algemeen

- 1 HBO-Raad www.hboraad.nl
- 2 CFI www.cfi.nl
- 3 Keuzegids Hoger Onderwijs 2009

Albeda College

- 4 ROC Albeda Jaarverslag 2008
- 5 ROC Albeda Onderwijsvisie
- 6 Scenario's Albeda 2020

AOC Edudelta ((V)MBO)

- 7 AOC Edudelta Jaarverslag 2008
- 8 AOC Edudelta Strategisch Onderwijsplan 2008-2011
- 9 AOC Edudelta KCE Audit 2006
- 10 AOC Jaarverslag examinering 2008

Avans Hogeschool

- 11 Idealist of Kunstenaar, Opleidingen voltijd/duaal 2010-2011
- 12 Intentieovereenkomst Hogeschool Zeeland, Avans, NHTV (2009)
- 13 Jaarverslaggeving stichting Avans, jaarverslag en jaarrekening 2008

Da Vinci College

- 14 ROC Da Vinci Strategisch beleidsplan 2009-2012
- 15 ROC Da Vinci Jaarverslag 2008
- 16 ROC Da Vinci Kerngetallen 2008

Hogeschool Rotterdam

- 17 Hogeschool Rotterdam Jaarverslag 2008
- 18 www.hro.nl

Hogeschool Zeeland

- 19 Businessplan Onderwijsinnovatie 2009-2012 Hogeschool Zeeland
- 20 Jaarverslag Hogeschool Zeeland 2008
- 21 Strategisch Instellingenplan Hogeschool Zeeland
- 22 Convenant Hoger Onderwijs Zeeland 2009
- 23 Aanvullende notitie voor de Taskforce Zeeland, inclusief bijlagen (december 2009)
- 24 www.hz.nl

Hoornbeeck College

- 25 Jaarverslag Hoornbeeck College 2008
- 26 Huisvesting Hoornbeeck College, een langetermijnanalyse
- 27 Visieboekje
- 28 Management Beleidsplan

NHTV

- 29 NHTV Jaarverslag 2008
- 30 NHTV Facts and Figures

Roosevelt Academy

- 31 Roosevelt Academy algemene brochure
- 32 Overzicht financiële historie Roosevelt Academy
- 33 Overzicht financiële scenario's middenlange termijn

ROC West Brabant

- 34 'De lat ligt hoog', Jaarstukken 2008 ROC West-Brabant
- 35 Doorstroomwijzer MBO 2008/2009
- 36 Strategisch Beleidsplan ROC West-Brabant

ROC Westerschelde

- 37 Jaarverslag ROC Westerschelde 2008
- 38 BVE Jaarverslag
ROC Zeeuwsch-Vlaanderen
- 39 Begroting 2010 (versie 17/12/09)
- 40 Meerjarenraming 2011-2014
(versie 17/12/09)

ROC Zeeland

- 41 Jaarverslag ROC Zeeland 2008
- 42 ROC Zeeland Missie
- 43 ROC Zeeland beleid sociale veiligheid
- 44 Meerjarenplan en meerjarenbegroting
2010-2012

Scheepvaart en Transport College ((V)MBO)

- 45 Executive summary STC/DMA businesscase
- 46 www.stc-group.nl
- 47 www.transportcollege.nl

Overheid

Gemeente Middelburg

- 48 Kwaliteitsatlas Herijking 2009
- 49 Onderwijshuisvesting 2009-2030
- 50 Programmabegroting 2010
- 51 Nota Opgroeien in Balans 2007

Gemeente Terneuzen

- 52 Kadernota jeugdbeleid Terneuzen
2005-2008
- 53 Gebiedsvisie Zeeuws Vlaamse Kanaalzone

Gemeente Vlissingen

- 54 Nota Integraal jeugdbeleid gemeente
Vlissingen 2009-2012
- 55 Meerjaren Onderwijsachterstandenbeleid
Beleidsplan 2007-2010
- 56 Onderwijsnota Vlissingen 2006-2010
- 57 Persbericht Campus Vlissingen
(9 november 2009)

- 58 Brief B&W Vlissingen stedenbouwkundig
ontwerp Campus Vlissingen t.a.v Taskforce
Zeeland
- 59 Stedenbouwkundig ontwerp Campus
Vlissingen

Provincie Zeeland

- 60 Op pad! Reflexen doorbreken om te
kunnen inspelen op de demografische
veranderingen in Zeeland
- 61 Onderwijs in de provincie Zeeland:
'dé OnderwijsAgenda'
- 62 Sociaal akkoord 2008-2012
- 63 Provinciaal Sociaaleconomisch Beleidsplan
2009-2012
- 64 Collegeprogramma 2007-2011
Nieuwe verbindingen

Rijksoverheid

- 65 Beleidsregel doelmatigheid
hoger onderwijs, OCW, 2006
- 66 Financieel beleid van onderwijsinstellingen;
Rapport van de Commissie Vermogens-
beheer Onderwijsinstellingen, 2009
- 67 Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling,
Rijk/VNG/IPO, 2009
- 68 Rapport Topteam Krimp Zeeland 2009

SCOOP

- 69 Sociale Staat van Zeeland;
provinciaal rapport 2009
- 70 Perspectieven voor de hogeschool Zeeland,
2008

Technocentrum Zeeland

- 71 Toekomst van het Technocentrum Zeeland
2010 (concept)

Bedrijfsleven

Biopark Terneuzen

72 Biopark Position Paper 2007

BZW

73 Ambities in Balans BZW

74 Onderzoek personeelsvraag Zeeuwse
BZW-leden 2008

Delta NV

75 Perscentrum Delta - Sinterklaas komt vroeg
bij HZ en ROC (11-11-2009)

76 Jaarverslag Delta 2008

77 Jaarverslag Delta 2007

78 Jaarverslag Delta 2006

DOW Chemical

79 Duurzaamheidsverslag DOW Benelux BV
2007

80 Duurzaamheidsverslag DOW Benelux BV
2008

81 Dow Magazine 2006, nr 1

82 Dow Magazine 2006, nr 2

83 Dow Magazine 2008, nr 1

Kamer van Koophandel

84 Activiteitenplan 2009

85 Sociaal economische atlas
Zuidwest-Nederland

86 Enquête Regionale Bedrijfsontwikkeling
2007

Maintenance Education Consortium

87 WMC Masterplan 2010-2014

MKB - Zeeland

88 Actieplan Onderwijs MKB

NV Economische Impuls Zeeland

89 Akkoord Zeeuwse Kenniseconomie

90 Kennis in uitvoering 1, november 2008

Zeeland Seaports

91 Economische betekenis van Nederlandse
zeehavens; tabellenboek havenmonitor
2007

92 Onderwijsactieplan 2006

Colofon

Realisatie

Taskforce Zeeland

Tekst/redactie

drs. Harrie van Beek MBA, BMC

dr. Saskia Harkema, BMC

dr. Loes van Wessum MBA, BMC

In opdracht van

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Vormgeving en opmaak

Mooijekind ontwerpers, Loenen (Veluwe)

Foto's

Hollandse Hoogte en iStockphoto

Druk

Drukkerij BakkerBaarn, Baarn

Dit adviesrapport is tot stand gekomen
in opdracht van het

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 16375
2500 BJ DEN HAAG

Tel: (070) 412 34 56
www.minocw.nl

